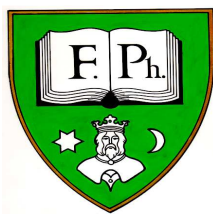

**MŰHELYTANULMÁNYOK 1.
WORKING PAPERS 1.
Digitális archívum**

Soltész Erzsébet

**A VEGYES VÁLASZTÁSI RENDSZER
MŰKÖDÉSE OROSZORSZÁGBAN
1993–2003**

**Miskolci Egyetem
Politikatudományi Intézet
2008**

© Soltész Erzsébet, 2008
Minden jog fenntartva

Sorozatszerkesztő:
Szabó Márton

Tárgyszavak:
Oroszországi választások, választási rendszerek, a vegyes választási rendszer

ISBN 978-963-661-842-1
HU ISSN 2060-0984

Kiadja a Miskolci Egyetem Politikatudományi Intézete
H-3515 Miskolc-Egyetemváros
Felelős kiadó: Fazekas Csaba intézetigazgató
Műszaki szerkesztő: Kovács Tímea Andrea

TARTALOM

ELŐSZÓ.....	4
OROSZORSZÁG SZÖVETSÉGI KÖRZETEI	5
A VEGYES VÁLASZTÁSI RENDSZER BEVEZETÉSÉNEK KÖRÜLMÉNYEI	6
A VÁLASZTÓKERÜLETEK KIALAKÍTÁSA	8
A JELÖLÉS	11
A LISTÁS MANDÁTUMOK ELOSZTÁSA	14
AZ EGYÉNI VÁLASZTÓKERÜLETEK	20
A SZAVAZATMEGOSZTÁS KÉRDÉSE	31
A 2003-AS VÁLASZTÁS EREDMÉNYE	36
A VEGYES RENDSZER MŰKÖDÉSE TÖRTÉNETI PERSPEKTÍVÁBAN	37
FORRÁSOK	46

Előszó

Ez a tanulmány a választási rendszerek egyetemi oktatásának terméke, s közvetlenül egy könyv készítése inspirálta. Könyvem több mint húsz ország egy-egy konkrét választását dolgozza fel egységes szempontok szerint. Eredetileg csak a 2003-as oroszországi parlamenti választást dolgoztam fel esettanulmányként, és az elemzés a vegyes rendszerek egyik típusának, az úgynevezett párhuzamos rendszereknek a működését volt hivatva illusztrálni. Oroszországgal azonban a „törököt fogtam, de nem ereszt” szituációjába kerültem. Folyton visszatértem hozzá, újabb és újabb részekkel bővítve az eredeti írást, amíg az kinőtte a könyvbeli kereteket, és egy idő után úgy tűnt, hogy már a saját lábán is megáll.

Több oka is volt annak, hogy Oroszország nem eresztett. Az egyik, hogy a 2003-as választás volt az utolsó, amelyet még vegyes rendszerben tartottak. 2005-ben új választási törvényt fogadtak el, s ezzel Oroszország választási történetének egy korszaka lezárult. Ezért sem tudtam Oroszországot csak úgy otthagyni, egyetlen választását elemelve. Egy ilyen helyzet azt kívánja, hogy pillantsunk vissza az egész korszakra, és a megelőző három választást is beemelve tegyük jól értelmezhető kerek egészszé a történetet.

A másik ok, ami az eredeti írás önálló tanulmánnyá bővítésében közrejátszott, az volt, hogy Oroszország esetében már az elemzéshez szükséges adatok felkutatása és a statisztikai tények előállítása sem volt egyszerű feladat, és az adatok aggregálásának közbülső fázisaiban olyan tények is előbukkantak, amelyeknek abban a szövegben nem volt helyük, viszont sajnáltam volna veszni hagyni őket.

A nehézségek érzékeltetésére csak egy példát említek. Az Oroszországi Föderáció Központi Választási Bizottsága (CIKRF) közzétesz ugyan minden szükséges adatot, de mindegyiket külön-külön, más-más helyen, és egyáltalán nem felhasználóbarát szerkezetben. Ahhoz, hogy az egyéni választókerületi eredményekről aggregálható adatokat kapjak, a 225 választókerület mind az 1895 jelöltje esetében fel kellett kutatni és egyesével be kellett írni, hogy melyik párthoz tartoznak. A választókerületi eredményeket ugyanis úgy tették közzé, hogy csak a neveket és a kapott szavazatok számát tüntették fel. A jelöltek párthovatartozását már egy másik honlapról lehetett megtudni, ahol viszont 152 egyesével letölthető oldalon ábécé sorrendben 6722 bejegyzés szerepel, vagyis mindenki, aki regisztráció céljából bejelentkezett, még ha egyébként a regisztrációját el is utasították. Panaszkodhatnék még, de nem érdemes, mert végül is megvan az a jó érzésem, hogy olyan munkát végeztem el, amire nem sokan vállalkoztak volna.

Ennek a tanulmánynak a központi része változatlanul a 2003-as választási folyamat leírása és elemzése, amiből képet kaphatunk a korábbi választásokról is. Ezt megelőzi egy rövid történeti rész, amelyben összefoglalom a vegyes választási rendszer bevezetésének körülményeit. A 2003-as választás elemzése után áttekintjük a korábbi választások eredményeit és tapasztalatait, majd befejezésül röviden felsorolom az új választási rendszer lényegesebb elemeit.

Ez azonban egyben már egy másik történet kezdete is. Vagyis Oroszország még mindig nem ereszt: adja az újabb feladatot, a 2007. decemberi választás történetének megírását. A folytatás tehát, reményeim szerint, hamarosan következik.

Oroszország szövetségi körzetei

Észak-Nyugati szövetségi körzet

Karélia köztársaság
Murmanszki terület
Nyenyec autonóm körzet
Arhangelszki terület
Vologdai terület
Komi Köztársaság
Szentpétervár város
Leningrádi terület
Novgorodi terület
Pszkovi terület
Kalinyingrádi terület

Központi szövetségi körzet

Kosztromai terület
Ivanovói terület
Jaroszlavlai terület
Tveri terület
Szmolenszki terület
Brjanszki terület
Kalugai terület
Orjoli terület
Tulai terület
Moszkva város
Moszkvai terület
Vlagyimiri terület
Rjazanyi terület
Kurszki terület
Belgorodi terület
Lipecki terület

Voronyezsi terület
Tambovi terület

Déli szövetségi körzet

Rosztovi terület
Krasznodári határvidék
Adigea Köztársaság
Karacsáj-Cserkesz Köztársaság
Kabard-Balkár Köztársaság
Észak-Oszétia Köztársaság –Alánia
Ingus Köztársaság
Csecsen Köztársaság
Dagesztán Köztársaság
Sztavropoli határvidék
Volográdi terület
Kalmük Köztársaság
Asztrahányi terület

Volga-menti szövetségi körzet

Szaratovi terület
Penzai terület
Mordvin Köztársaság
Nyizsegorodi terület
Uljanovszki terület
Csuvas Köztársaság
Mari El Köztársaság
Szamarai terület
Tatár Köztársaság
Udmurt Köztársaság

Orenburgi terület
Baskír Köztársaság
Permi terület

Komi-Permjáki autonóm körzet
Kirovi terület

Uráli

szövetségi körzet

Szverdlovszki terület
Cseljabinszki terület
Kurgáni terület
Jamal-Nyenyec autonóm körzet
Hanti-Manysi autonóm körzet
Tyumenyi terület

Szibériai szövetségi körzet

Omszki terület
Novoszibirszki terület
Altáji határvidék
Altáji Köztársaság
Kemerovói terület
Tomszki terület
Tajmiri (Dolgan-Nyenyec) autonóm körzet
Krasznnojarszki határvidék
Hakaszk Köztársaság
Tuva Köztársaság
Burját Köztársaság
Irkutszki terület

Uszty-Ordai Burját autonóm körzet

Csitai terület
Agin-Burját autonóm körzet
Evenkia autonóm körzet

Távol-Keleti

szövetségi körzet

Szaha Köztársaság (Jakutföld)
Csukcsi autonóm körzet
Korjak autonóm körzet
Kamcsatkai terület
Magadani terület
Habarovszki határvidék
Amúri terület
Zsidó autonóm terület
Tengermelléki határvidék
Szahalini terület

A vegyes választási rendszer bevezetésének körülményei

A Szovjetunió szétesése után Oroszország szuverén államisége sajátos módon vette kezdetét. 1991 júniusában Borisz Jelcint választották az akkor még a Szovjetunió keretei közt létező Oroszországi Szovjet Szocialista Köztársaság első elnökévé. A Szovjetunió már 1991 végén megszűnt, majd Jelcin felhatalmazást kért és kapott az 1990-ben megválasztott orosz parlamenttől, az Oroszországi Népi Küldöttek Kongresszusától, illetve annak folyamatosan működő szűkebb testületétől, az Oroszországi Föderáció Legfelső Tanácsától, hogy rendeletekkel kormányozva vigye keresztül a reformjait. Hamarosan szembekerült azonban a kommunista többségű törvényhozó testülettel, amely kifogásolta az állami vagyon privatizálásának módját, az árak féktelen inflációt eredményező felszabadítását, és Jelcinnek azt az igényét, hogy a kidolgozás alatt lévő új alkotmány széleskörű és erős hatalmi jogosítványokkal ruházza fel az elnököt. A törvényhozó és a végrehajtó hatalom közti konfliktus elmérgesedett viszályba torkollott, aminek Jelcin egy huszárvágással vetett véget: 1993. szeptember 21-én este 8 órakor aláírta és a televízióban felolvasta az elhíresült 1400. számú rendeletét, amely az aláírás pillanatában hatályba is lépett.

Az összesen 17 pontból álló rendeletnek a témánkra vonatkozó fontosabb pontjai a következőket tartalmazták:

1. Az Oroszországi Népi Küldöttek Kongresszusa és az Oroszországi Föderáció Legfelső Tanácsa azonnali hatállyal megszűnik létezni, és az új kétkamarás parlament munkájának megkezdéséig az országot elnöki rendeletekkel és kormányhatározatokkal fogják vezetni.

2. Az Alkotmánybizottságnak és az Alkotmányozó tanácskozásnak 1993. december 12-ig be kell nyújtaniuk az Alkotmánybizottság Munkacsoportja ajánlásainak megfelelő egységes, jóváhagyott alkotmánytervezetet.

3. Az alkotmány és az új parlament által megalkotott választási törvény elfogadásáig ideiglenesen hatályba kell léptetni az Oroszországi Föderáció alkotmányának tervezete alapján elkészült és az Alkotmányozó tanácskozás által 1993. július 12-én jóváhagyott, az átmeneti időszak hatalmi szerveiről szóló határozatot, amely a Szövetségi Tanácsot felruházza a Szövetségi Gyűlés kamarájának funkcióival.

4.-5.-6. Hatályba kell léptetni az Oroszországi Föderáció népi küldöttei és az Alkotmányozó tanácskozás által kidolgozott, az Állami Duma képviselőinek megválasztásáról szóló határozatot, fel kell állítani a Központi Választási Bizottságot és a választást 1993. december 11–12-re kell kitűzni.

A parlament nem engedelmeskedett az elnöki rendeletnek, amelyet az alkotmánybíróság is azonnal alkotmányellenesnek nyilvánított. Az egyébként csak időszakosan ülésező Népi Küldöttek Kongresszusa szeptember 23-án rendkívüli ülést tartott, ahol Jelcint megfosztották elnöki hatalmától, és azt a Jelcin által korábban menesztett és a parlament oldalára átvált alelnökre, Alekszandr Ruckojra ruházták. A parlament épületében, a Fehér Házban összegyűlt, távozni nem akaró tiltakozók és az odavezényelt belügyi egységek csapatai közt fegyveres összecsapásra került sor, míg végül a halálos áldozatokat is követelő ostrom után az ellenállás vezetői október 4-én megadták magukat és a képviselőkkel együtt elhagyták az épületet.

Az említett rendelet kiadása után felgyorsultak az események. Gözerővel nekiláttak a választások előkészítésének és december 12-ig az új alkotmányt is tető alá kellett hozni, hogy a parlamenti választásokkal egyidejűleg annak elfogadásáról is megtarthassák a népszavazást. Még javában tartott az elnök és a parlament közti kötélhúzás, amikor 1993. október 1-jén Jelcin aláírta az Állami Duma képviselőinek megválasztásáról szóló

1557. számú rendeletet, amely néhány ponton módosítva ugyan, de lényegében valóban a népi küldöttek és az Alkotmányozó tanács által kidolgozott és elfogadott határozatot léptette életbe. A határozat olyan vegyes választási rendszert irányzott elő, amelyben a képviselők felét egyéni választókerületekben, a másik felét egyetlen országos választókerületben, arányos rendszerben választják meg.

Oroszországban az 1990-es évek elején a vegyes választási rendszer alkalmazása több szempontból is indokoltnak tűnt. Az egyéni választókerületek mellett szólt először is az, hogy ennek volt hagyománya. A szovjet korszakban egyéni választókerületekből delegálták a helyi tanácsok tagjait, a peresztrojka idején az 1989. március 26-án megválasztott, összesen 2250 tagú Szovjet Népi Küldöttek Kongresszusának 1500 küldöttét, és az 1990. március 4-én megválasztott Oroszországi Népi Küldöttek Kongresszusának mind az 1068 tagját. Az egyéni választókerületek megtartása mellett szólt az az érv is, hogy ebben az óriási kiterjedésű, soknemzetiségű országban a politikai központ és a távoli szegletek lakói közötti kapcsolatot leginkább a helyben megválasztott és a helyi választók által elszámoltatható képviselők tudják biztosítani. Másfelől viszont féltő volt, a tisztán egyéni választókerületi rendszer következményeként a lokális érdekek felülke-rekedhetnek az országos érdekeken, és a regionális „kispolitikák” önző hatalmi rivalizálása megnehezítheti, rosszabb esetben lehetetlenné teheti az egységes új Oroszország megteremtését, az államépítéssel, a nemzetépítéssel, a nemzetgazdaság piaci alapokon történő újjászervezésével kapcsolatos „nagypolitikai” feladatok megoldását. Az oroszországi régiók önállósulási törekvései idején ez valóban reális félelem volt, ezért nem volt kétséges, hogy Oroszországnak olyan parlamentre van szüksége, amelyben a szét-húzó regionális érdekek ellensúlyozására a nagypolitikában gondolkodó, országos szervezettségű és alternatív politikai koncepciókat megjelenítő politikai szervezetek ebbéli minőségükben is képviselve vannak. A vegyes rendszer melletti döntés ilyen körülmények közt kézenfekvő volt, érdemi vita tulajdonképpen csak arról folyt, hogy milyen legyen rész aránya, míg végül a fele-fele arány mellett döntöttek.

A népi küldöttek kongresszusa által elfogadott határozatban még 400 fős törvényhozó testületről volt szó, de közben az alkotmányozók a Duma létszámát 450 főre emelték, így az elnöki rendeletben már ez a szám szerepelt. A létszám növelése csak technikai módosításokat igényelt az eredeti szövegben, az viszont teljesen új intézkedés volt, hogy a szavazólap utolsó sorában a „Mindegyik jelölt ellen”, illetve a „Mindegyik szövetségi jelöltlista ellen” kitételnek kell szerepelnie. Ennek a merőben szokatlan és a választások lényegével ellentétes negatív opciónak a felkínálása a részvételi hajlandóságot lett volna hivatott ösztöni, abban bízva, hogy így azok is elmennek majd szavazni, akik a politikából és a politikusokból való mélységes kiábrándulásuk okán egyébként távol maradnának. A választás érvényességéhez ugyan csak 25 százalékos részvételt írtak elő, de mivel az új alkotmány elfogadásáról szóló referendumot is 1993. december 12-én tartották, fontos volt, hogy a választópolgárok több mint fele az urnákhoz járuljon. A mindegyik jelölt és jelöltlista elleni szavazás lehetőségének biztosítását ilyenformán csak erre a kivételes helyzetre, egyszeri alkalmazásra szánták, a törvényhozók később mégis megtartották. Már 1994-ben bekerült a helyi képviselők és kormányzók megválasztásáról, 1995-ben az Állami Duma képviselőinek megválasztásáról és végül a köztársasági elnök megválasztásáról szóló törvénybe is, így aztán mindenfajta választásnak sajátos és ellentmondásos szereplőjévé vált.

Közjogi szempontból kétségtelenül volt némi pikantériája annak, hogy az elnök ugyanarra a napra tűzte ki az alkotmány elfogadásáról szóló népszavazást és az új alkotmány által létesített törvényhozó testület tagjainak megválasztását. Ehhez biztosnak

kellett lennie abban, hogy meglesz a népszavazás érvényességéhez szükséges több mint 50 százalékos részvétel és a választók abszolút többsége igent mond az elnöki hatalmat megerősítő alkotmányra. Nem kellett csalódnia: az Országos Választási Bizottság hivatalos jelentése szerint a népszavazáson a választópolgárok 54,81 jelent meg, és 58,43 százalékuk szavazott az alkotmány elfogadására.

Az 1993-ban megválasztott parlamentnek volt az elsődleges feladata, hogy megszavazza az új alkotmányos rend működtetéséhez szükséges legfontosabb törvényeket, ezért ennek a megbízatása csak két évre szólt, az alkotmány egyébként az Állami Duma négyévenkénti megújítását írja elő. 1995-től kezdve minden negyedik év decemberében rendben meg is tartották a választásokat, és minden választás előtt módosítottak valamit a választási törvényben. Az alábbiakban a 2003. december 7-i választás folyamatát végigkövetve fogjuk bemutatni a választási rendszer működését, amely a negyedik, és egyben az utolsó is volt a vegyes rendszerű választások sorában.

Oroszországnak a szövetségi államokban szokásos módon kétkamarás parlamentje van: a Szövetségi Gyűlés (Fegyeralnoje Szobranijje) egyik kamarája a közvetlenül választott Állami Duma (Goszudarsztvennaja Duma), a másik a szövetséget alkotó, hivatalosan szövetségi szubjektumoknak (vagy az Oroszországi Föderáció alanyainak, nem hivatalosan régióknak) nevezett, különböző státuszú területi-önkormányzati egységek 2–2 képviselőjéből álló Szövetségi Tanács (Szovjet Fegyercii). A Szövetségi Tanács tagjait csak 1993-ban választották közvetlenül, 1995-től a régiók közgyűlése és végrehajtó szerve delegál egy-egy tagot a második kamarába.

A választókerületek kialakítása

A választás előkészítésének egyik első mozzanata a 225 egyéni választókerület kialakítása, ami Országos Választási Bizottság feladata. A törvény értelmében törekedni kell arra, hogy az egyes választókerületek lehetőleg azonos számú választópolgárt foglaljanak magukban, ez azonban a gyakorlatban alig érvényesíthető, mert tekintettel kell lenni arra az előírásra is, hogy minden szövetségi szubjektumnak biztosítani kell legalább egy helyet, és hogy a választókerületek határai nem léphetik át a szövetségi szubjektumok határait.

Ezzel kapcsolatban a 10. oldalon található térkép és az 1. táblázat tartalmazza a fontosabb információkat. A térképen a területi egységek számozása első ránézésre kaotikusnak tűnhet, de megvan a maga logikája, ami az 1. táblázat segítségével könnyen meg is érthető. A szövetségi szubjektumok számozása az alkotmányban található felsorolásuknak felel meg, azaz státuszuk szerint, ezen belül az (orosz) ábécé szerinti sorrendben következik egymás után a 21 köztársaság (reszpublika), a 6 határvidék (kraj), a 49 terület (oblaszty), a 2 szövetségi jelentőségű város (gorod fegyeralnovo znacsenyija), az 1 autonóm terület (avtonomnij oblaszty) és a 10 autonóm körzet (avtonomnij okrug). Az a hét szövetségi körzet, amely az 5. oldalon lévő térképen látható, nem szövetségi szubjektum és a választásban csak közvetetten van némi jelentőségük. A szövetségi körzeteket egyébként Vlagyimir Putyin hozta létre 2000 májusában, rögtön az elnöki beiktatása után, azzal a céllal, hogy a régiók választott kormányzóit az általa kinevezett teljhatalmú megbízottak felügyelete alá helyezze.

2003-ban a választókerületek kialakításának alapjául szolgáló nyilvántartás szerint a választásra jogosultak száma 103 872 708 fő volt, átlagosan tehát 461 656 választópolgár jutott egy egyéni választókerületre. Az említett törvényi előírásokra tekintettel azonban csak 105 olyan választókerületet lehetett létrehozni, melyekben a választójogosultak száma 400 és 500 ezer között, vagyis az átlag közelében volt. A nemzetiségi-

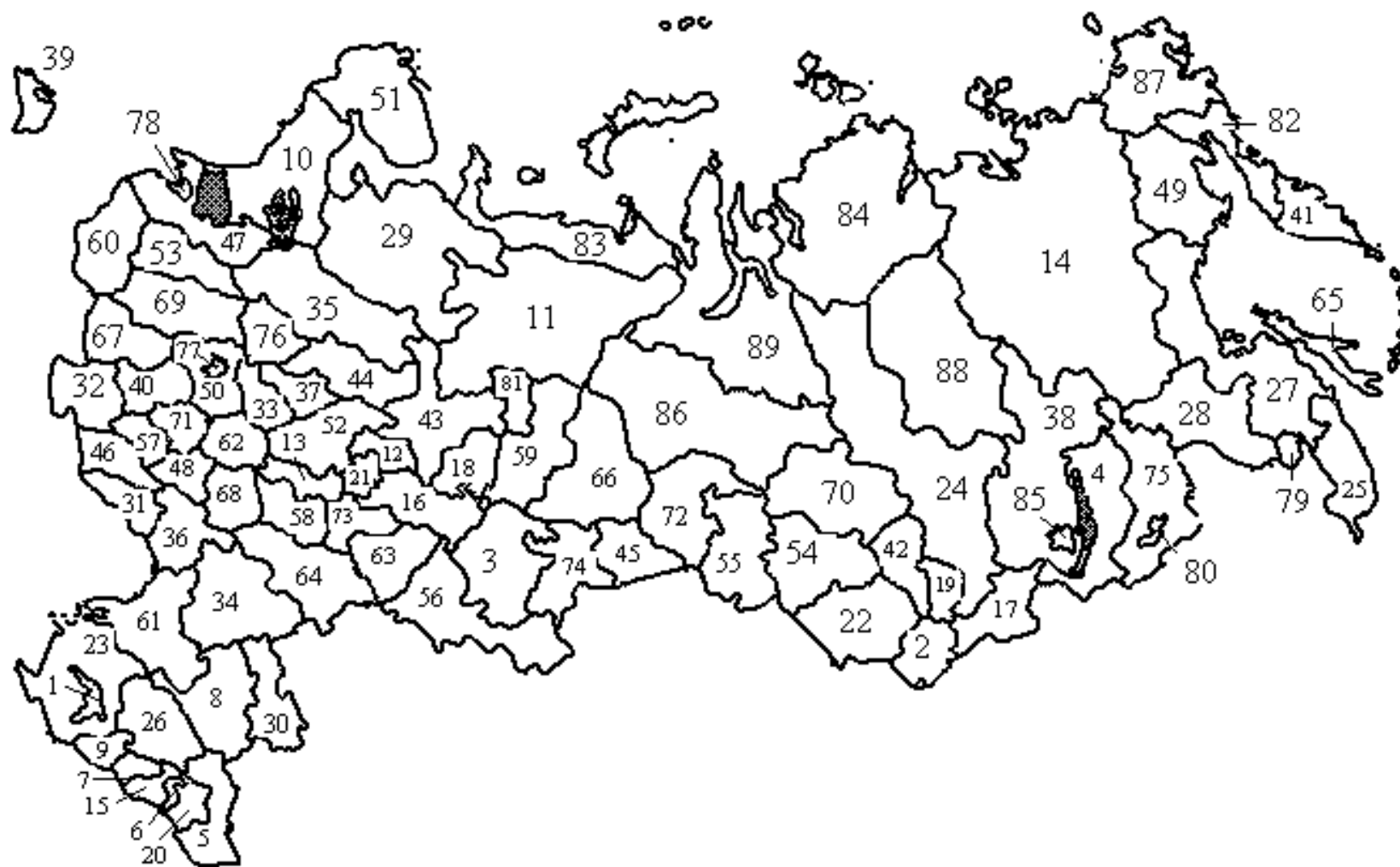
etnikai alapon szervezett tíz autonóm körzetből nyolcban 100 000-nél kevesebb, míg a Komi Köztársaságban, az Asztrahányi, a Kurgáni, a Murmanszki és a Tomszki területeken 700 000-nél is több választópolgárra jutott egy képviselő.

1. táblázat

A szövetségi szubjektumok és az egyéni választókerületek beosztása

Szövetségi szubjektumok	Választó-jogosultak száma	Helyek száma	Választó-kerületek sorszáma	Szövetségi szubjektumok	Választó-jogosultak száma	Helyek száma	Választó-kerület sorszáma
Köztársaságok				46 Kurszki	977 088	2	97–98.
1 Adigea	333 215	1	1.	47 Leningrádi	1 318 060	3	99–101.
2 Altáji	134 016	1	2.	48 Lipecski	933 242	2	102–103.
3 Baskír	2 880 100	6	3–8.	49 Magadani	141 816	1	104.
4 Burját	685 964	1	9.	50 Moszkvai	5 323 382	11	105–115.
5 Dagesztán	1 384 447	3	10–12.	51 Murmanszki	731 085	1	116.
6 Ingus	142 286	1	13.	52 Nyizsegorodi	2 348 957	6	117–122.
7 Kabard-Balkár	500 771	1	14.	53 Novgorodi	546 672	1	123.
8 Kalmük	200 280	1	15.	54 Novoszibirszki	2 044 981	4	124–127.
9 Karacsáj-Cserkesz	296 448	1	16.	55 Omszki	1 562 478	3	128–130.
10 Karélia	566 810	1	17.	56 Orenburgi	1 628 927	3	131–133.
11 Komi	768 361	1	18.	57 Orjoli	666 484	1	134.
12 Mari El	558 471	1	19.	58 Penzai	1 153 740	2	135–136.
13 Mordvin	666 023	1	20.	59 Permi	2 034 426	4	137–140.
14 Szaha	552 406	1	21.	60 Pszkovi	613 217	1	141.
15 Észak-Oszétia	454 842	1	22.	61 Rosztovi	3 269 644	7	142–148.
16 Tatár	2 709 056	5	23–27.	62 Rjazanyi	981 518	2	149–150.
17 Tuva	155 550	1	28.	63 Szamarai	2 463 379	5	151–155.
18 Udmurt	1 205 221	2	29–30.	64 Szaratovi	1 983 559	4	156–159.
19 Hakasz	386 791	1	31.	65 Szahalini	410 905	1	160.
20 Csecsen	537 655	1	32.	66 Szverdlovszki	3 413 644	7	161–167.
21 Csuvas	1 016 462	2	33–34.	67 Szmolenszki	861 035	2	168–169.
Határvidékek.				68 Tambovi	924 532	2	170–171.
22 Altáji	1 951 833	4	35–38.	69 Tveri	1 191 908	2	172–173.
23 Krasznodári	3 819 303	8	39–46.	70 Tomszki	736 782	1	174.
24 Krasznnojarszki	2 147 363	4	47–50.	71 Tulai	1 352 246	3	175–177.
25 Tengermelléki	1 511 581	3	51–53.	72 Tyumenyi	562 846	2	178–179.
26 Sztavropoli	1 908 206	4	54–57.	73 Uljanovszki	1 092 275	2	180–181.
27 Habarovszki	1 091 009	2	58–59.	74 Cseljabinszki	2 684 682	5	182–186.
Területek				75 Csitai	809 707	2	187–188.
28 Amúri	661 459	1	60.	76 Jaroszlavl	1 100 784	2	189–190.
29 Arhangelszki	992 870	2	61–62.	Szövetségi jelentőségű városok			
30 Asztrahányi	737 010	1	63.	77 Moszkva	7 026 596	15	191–205.
31 Belgorodi	1 163 940	2	64–65.	78 Szentpétervár	3 702 522	8	206–213.
32 Brjanszki	1 071 784	2	66–67.	Autonóm terület			
33 Vlagyimiri	1 220 764	2	68–69.	79 Zsidó	132 488	1	214.
34 Volgográdi	2 007 268	4	70–73.	Autonóm körzetek			
35 Vologdai	991 270	2	74–75.	80 Agin-Burját	44 229	1	215.
36 Voronyezsi	1 935 105	4	76–79.	81 Komi-Permjak	93 767	1	216.
37 Ivanovói	921 140	2	80–81.	82 Korjak	17 703	1	217.
38 Irkutszki	1 758 094	3	82–84.	83 Nyenyec	28 202	1	218.
39 Kalinyingrádi	726 580	1	85.	84 Tajmiri	28 472	1	219.
40 Kalugai	816 613	2	86–87.	85 Uszty-Ordai Burját	84 989	1	220.
41 Kamcsatkai	258 004	1	88.	86 Hanti-Manysi	947 429	2	221–222.
42 Kemerovói	2 110 222	4	89–92.	87 Csukcsi	39 452	1	223.
43 Kirovi	1 186 802	2	93–94.	88 Evenkia	12 166	1	224.
44 Kosztromai	580 458	1	95.	89 Jamal-Nyenyec	341 773	1	225.
45 Kurgáni	781 035	1	96.				

A 89 szövetségi szubjektum

A jelölés

Mivel a képviselők másik felének megválasztásánál az ország egész területe képez egyetlen választókerületet, az Országos Választási Bizottságnak ezzel kapcsolatban nincs semmi teendője. Az országos listákkal kapcsolatos ügyek intézése viszont rá tartozik, az egyéni választókerületek dolgaiban innen kezdve a területi választási bizottságok illetékesek. Tehát miután a köztársasági elnök kitűzte a választás napját, a választáson indulni szándékozó jelölőszervezetek a megfelelő nyilatkozatok és igazolások mellékelésével a listájukat az Országos Választási Bizottsághoz nyújtják be.

Listákat csak bejegyzett politikai pártok, illetve ezek tömörülései (az orosz szóhasználatban: választási blokkok) állíthatnak. Korábban az össz-szövetségi társadalmi egyesületek is állíthattak önállóan listát, ezt a jogot azonban a 2001-ben Putyin elnök kezdeményezésére elfogadott új választási törvénnyel megvonták tőlük, 2003-ban már csak blokkot alkotva indulhattak. Új előírás volt az is, hogy egy választási blokk legfeljebb három pártból állhat. A 2003-as választások idején hatályban lévő 2001-es párttörvény értelmében azok a politikai egyesületek kérhetik pártként való bejegyzésüket, amelyeknek országosan legalább 10 000 fős tagságuk van, minden szövetségi szubjektumban működik helyi szervezetük, továbbá a szövetségi szubjektumok többségében (vagyis legalább 45 helyen) minimum 100, a többiben pedig legalább 50 taggal rendelkeznek. A választáson való indulás lehetősége azonban csak azokat a pártokat és össz-szövetségi társadalmi egyesületeket illeti meg, amelyeket a választás előtt legalább egy évvel bejegyeztek. 2003-ban az Igazságügyi Minisztérium nyilvántartása szerint 44 párt és 20 össz-szövetségi társadalmi egyesület felelt meg a választáson való indulás feltételeinek.

A jelöltlista szerkezetére vonatkozóan is vannak bizonyos sajátos, de az óriási kiterjedésű Oroszországban nagyon is ésszerű előírások. A jelölteket – amelyek száma legfeljebb 270 lehet – területi alapon létrehozott regionális csoportokba kell beosztani, és tételesen fel kell sorolni az egyes regionális csoportokhoz tartozó szövetségi szubjektumokat, illetve el lehet különíteni egy össz-szövetségi részt is, amely legfeljebb 18 nevet tartalmazhat. A jelölőszervezetek maguk határozzák meg, hogy hány regionális csoportot hoznak létre, erre vonatkozóan 2003-ban csak az volt a megkötés, hogy a számuk nem lehet hétnél kevesebb. Ez a megoldás nyilvánvalóan azt a célt szolgálja, hogy a listás képviselőknek is legyen valamilyen területi kötődésük.

Ha a választási bizottság mindent rendben talált, kiad egy igazolást, amellyel a jelölőszervezeteknek az Oroszországi Takarékbanknál egy speciális számlát kell nyitniuk a választási alapjuk számára. A választási alap a kampányköltségek finanszírozására szolgál: ebbe érkezhettek a befizetések egészen a választás napjáig, és ebből egyenlítik ki a beérkező számlákat. A listát állító pártok és választási blokkok választási alapjának összege 2003-ban 250 millió rubel (kb. 1 milliárd 750 ezer forint) volt. Ennek 50 százaléka lehet saját pénz, a másik 50 százalékát állampolgárok és jogi személyek befizetései tehetik ki. Egy magánszemélytől a választási alap teljes összegének legfeljebb 0,07, egy jogi személytől 3,5 százalékának megfelelő összegű adományt lehet elfogadni.

A jelölőszervezetek a számla megnyitása után megkezdhetik a választási alapjuk feltöltését és a felkészülést a végleges regisztráció feltételeinek teljesítésére. A jelölőszervezetek kétféle lehetőség közül választhatnak, hogy a nevük felkerülhessen a szavazólapra: gyűjthetnek támogató aláírásokat vagy fizethetnek kauciót, a költségeket mindkét esetben a választási alapjukból kell fedezniük. Ha az előbbit választják, akkor 200 000 aláírást kell összegyűjteniük, amelyek legalább 15 szövetségi szubjektumból származnak, mivel szövetségi szubjektumonként legfeljebb 14 000 aláírás vehető figyelembe.

Ha egy jelölőszervezet a kauciót választja, mert nem kíván az aláírásgyűjtéssel bíbelődni, vagy nem sikerül összegyűjtenie a megfelelő számú aláírást, akkor a választási

alap 15 százalékának megfelelő összeget, azaz 37,5 millió rubelt (kb. 262,5 millió forint) kell az országos választási bizottság erre a célra elkülönített számlájára befizetnie. A kauciót a szavazatok három százalékának megszerzése esetén visszafizetik.

2003-ban az Országos Választási Bizottság 26 jelölőszervezet listáját fogadta be, amelyek közül végül 18 párt és 5 választási blokk jutott el a regisztrációig. Az Oroszországi Igaz Hazafiak pártja volt az egyetlen, amely kauciót fizetett, a többiek összegyűjtötték a 200 000 érvényes aláírást. Hat párt csak egyéni jelölteket állított, listát nem.

2. táblázat

A listát állított jelölőszervezetek választási alapja a végső banki elszámolás szerint

Pártok, választási blokkok	Befizetések	Saját pénz
Jobboldali Erők Szövetsége (SZPSZ)	227 616 000	110 000 000
Egységes Oroszország (JeR)	226 895 262	124 000 507
Oroszországi Demokratikus Párt „Jabloko” (RDPJa)	162 040 690	122 800 000
Szülőföld Népi Hazafias Szövetség (RNPSZ)	148 688 887	97 365 537
Oroszországi Liberális Demokrata Párt (LDPR)	139 481 113	95 852 000
Az Oroszországi Föderáció Néppártja (NPRF)	122 367 149	82 000 000
Oroszország Újjászületése Párt (PVR) – Oroszországi Élet Párt (PRZS)	117 782 957	61 165 000
Nyugdíjasok Oroszországi Pártja (RPP) – Szociális Igazságosság Párt (PSZSZ)	91 100 493	480 000
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja (KPRF)	68 771 375	46 500 000
Egyesült Oroszországi Párt „Rusz” (ORPR)	58 360 000	58 300 000
Oroszországi Igaz Hazafiak (IPR)	49 600 000	41 300 000
Nagy-Oroszország – Eurázsiai Unió (VR-ESZ)	36 045 000	50 000
Oroszországi Agrárpárt (APR)	34 000 750	16 495 500
Új Kurzus – Autós Oroszország NK-AR	32 393 368	32 390 000
Emberök Szövetsége az Oktatásért és a Tudományért (SZLON)	10 184 000	10 180 000
Vállalkozásfejlesztés Párt (RP)	7 384 500	0
Oroszország Demokratikus Pártja (DPR)	1 796 900	1 788 000
Összefogás (JEGYINYENYIJE)	915 750	0
Orosz Ökológiai Párt „Zöldek”	751 000	0
A Szent Ruszért (RSZ)	550 000	0
Oroszországi Alkotmányos Demokrata Párt (RKDP)	270 200	0
Oroszországi Népköztársaság Párt (NRPR)	263 000	0
Béke és Egység Párt (PME)	78 900	0
Oroszország Konzervatív Pártja (KPR)	14 500	0
Szövetség (SZOJUZ)	0	0
Az Orosz Föderáció Nemzeti-Hazafias Erői (NPSZRF)	0	0

Az egyéni választókerületekben indulni szándékozók az illetékes területi választási bizottsághoz kell benyújtaniuk a szükséges dokumentumokat, és az igazolással az Oroszországi Takarékbank kijelölt helyi fiókjánál nyithatják meg a választási számlájukat. Az egyéni jelöltek választási alapjának felső határa 2003-ban 6 millió rubel (kb. 42 millió forint) volt. Az egyéni jelöltek választási alapjának is a fele lehet saját pénz, a másik felét állampolgárok és jogi személyek adományaiból gyűjthetik össze. Az ő esetükben a magánszemélyek adománya nem haladhatja meg a választási alap teljes összegének 5, a jogi személyeké pedig az 50 százalékát. A pártok és választási blokkok egyéni jelöltjeinek számlájára a jelölőszervezetük is utalhat pénzt, de ennek összege nem haladhatja meg a törvényben előírt keret 50 százalékát, és nem származhat az illető párt vagy választási blokk választási alapjából.

Az egyéni jelöltségre pályázók regisztrálásának feltétele a választókerületben élő választópolgárok egy százalékának megfelelő számú, a 100 000-nél kevesebb választópolgárt számláló választókerületekben legalább ezer támogató aláírás összegyűjtése, vagy a

választási alap 15 százalékanak megfelelő összegű kaució, azaz 900 000 rubel befizetése. A kauciót akkor fizetik vissza, ha a jelölt megszerezte a szavazatok legalább öt százalékát. Az egyéni jelöltek indulhatnak önállóan vagy össz-szövetségi társadalmi egyesületek és politikai pártok támogatásával. Itt jegyezzük meg, hogy a formálisan párttámogatás nélkül indulókra Oroszországban nem a független jelölt, hanem a valóságnak csakugyan jobban megfelelő önálló jelölt, vagy még pontosabban: önjelölt (kangyidat szamovidvizsenyija) elnevezést használják.

3. táblázat

Regisztrált listák és egyéni jelöltek a választás napján

Pártok, választási blokkok	Listás jelöltek száma	Egyéni jelöltek száma		
		Kauciót fizetett	Aláírást gyűjtött	Összesen
Egységes Oroszország (JeR)	266	106	31	137
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja (KPRF)	254	139	31	170
Oroszországi Liberális Demokrata Párt (LDPR)	208	170	2	172
Szülőföld Népi Hazafias Szövetség (RNPSZ) (Választási blokk)	182	31	18	49
Oroszországi Demokratikus Párt „Jabloko” (RDPJa)	121	81	8	89
Jobboldali Erők Szövetsége (SZPSZ)	225	79	11	90
Oroszországi Agrárpárt (APR)	229	47	13	60
Nyugdíjasok Oroszországi Pártja (RPP) – Szociális Igazságosság Párt (PSZSZ) (Választási Blokk)	140	2	23	25
Oroszország Újjászületése Párt (PVR) – Oroszországi Élet Párt (PRZS) (Választási blokk)	183	75	23	98
Az Oroszországi Föderáció Néppártja (NPRF)	231	35	10	45
Összefogás (JEGYINYENYIJE)	164		4	4
Új Kurzus – Autós Oroszország NK-AR (Választási blokk)	127	9	1	10
A Szent Ruszért (RSz)	47	1	10	11
Orosz Ökológiai Párt „Zöldek”	94	1	6	7
Vállalkozásfejlesztés Párt (RP)	44	12	2	14
Nagy-Oroszország – Eurázsiai Unió (VR-ESz) (Választási blokk)	159	52	8	60
Oroszországi Igaz Hazafiak (IPR)	220		2	2
Béke és Egység Párt (PME)	163		1	1
Egyesült Oroszországi Párt „Rusz” (ORPR)	39	112	10	122
Oroszország Demokratikus Pártja (DPR)	83	1	7	8
Oroszországi Alkotmányos Demokrata Párt (RKDP)	76			
Emberek Szövetsége az Oktatásért és a Tudományért (SZLON)	92	2	1	3
Oroszországi Népköztársaság Párt (NRPR)	76		2	2
Oroszországi Kommunista Munkáspárt – Kommunisták Oroszországi Pártja (RKRP–RPK)			9	9
Oroszországi Munkapárt (RPT)			3	3
Az Oroszországi Föderáció Nemzeti-Hazafias Erői (NPSZRF)			5	5
Ipari Párt (PROMPARTYIJA)		2	2	4
Oroszország Népi-Hazafias Pártja (NPPR)			1	1
Oroszországi Szociáldemokrata Párt (SZDPR)			16	16
Alkotás Oroszországi Politikai Párt (RPPSZ)			2	2
Önálló jelöltek		142	534	676
Összesen	3 423	1 099	796	1 895

A 3. táblázaton az egyéni választókerületi jelölések adatait megnézve legalább három jellegzetességre figyelhetünk fel. Szembetűnő, hogy egyetlen párt sem akadt, amelyiknek mind a 225 választókerületben lett volna jelöltje, még a 2000-ben kifejezetten Putyin elnök támogatására megalakult hatalmi pártnak, az Egységes Oroszországnak sem, amely a parlamenti helyek többségének megszerzését tűzte ki célul. Figyelemre méltó továbbá az önálló jelöltek feltűnően nagy száma (az összes egyéni jelölt több mint egyharmada), és végül az is, hogy az egyéni jelöltek többsége a nem kis összegű kaució befizetésével regisztráltatta magát.

A választhatóság korhatára 21 év, választójoggal a 18 éven felüliek rendelkeznek. A választó két külön szavazólapon adhatja le a voksát. Az egyiken az egyéni választókerület jelöltjei szerepelnek ábécé sorrendben, a másikon a pártlisták nevei, az előzetesen sorsolással meghatározott sorrendben, alattuk az adott szövetségi szubjektumot magában foglaló regionális csoport első (legfeljebb) három jelöltjének nevével, és a szavazólap utolsó sorában a „Mindegyik jelölt ellen”, illetve a „Mindegyik szövetségi jelöltlista ellen” mondattal.

A listás mandátumok elosztása

4. táblázat

A listás szavazás eredménye

Pártok, választási blokkok	Szavazatok száma	Az összes szavazat %-ban	Az érvényes szavazatok %-ban
Egységes Oroszország	22 779 279	37,57	38,16
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja	7 647 820	12,61	12,81
Oroszországi Liberális Demokrata Párt	6 943 885	11,45	11,63
Szülőföld (Rogyina) Népi Hazafias Unió	5 469 556	9,02	9,16
Oroszországi Demokratikus Párt (Jabloko)	2 609 823	4,30	4,37
Jobboldali Erők Szövetsége	2 408 356	3,97	4,03
Oroszországi Agrárpárt	2 205 704	3,64	3,69
Nyugdíjasok Oroszországi Pártja – Szociális Igazságosság Párt	1 874 739	3,09	3,14
Oroszország Újjászületése Párt – Oroszországi Élet Párt	1 140 333	1,88	1,91
Az Oroszországi Föderáció Néppártja	714 652	1,18	1,19
Összefogás	710 538	1,17	1,19
Új Kursus – Autós Oroszország	509 241	0,85	0,85
A Szent Ruzsért	298 795	0,49	0,50
Oroszországi Ökológiai Párt „Zöldek”	253 983	0,42	0,42
Vállalkozásfejlesztés Párt	212 825	0,35	0,35
Nagy-Oroszország – Eurázsiai Unió	170 786	0,28	0,28
Oroszországi Igaz Hazafiak	149 144	0,24	0,24
Béke és Egység Párt	148 948	0,24	0,24
Egyesült Orosz Párt „Rusz”	147 423	0,24	0,24
Oroszország Demokratikus Pártja	136 294	0,22	0,22
Oroszországi Alkotmányos Demokrata Párt	113 184	0,18	0,18
Emberek Szövetsége az Oktatásért és a Tudományért	107 444	0,18	0,18
Oroszországi Népköztársaság Párt	80 416	0,13	0,13
Mindegyik szövetségi jelöltlista ellen	2 851 600	4,70	4,77
Érvényes szavazatok összesen	59 684 768		
Az urnákban talált szavazólapok összesen	60 633 179		
Választásra jogosultak száma	108 906 244		
Érvényesen szavazók aránya: 54,80 %			
Választási részvétel: 55,75 %			

A választás érvényességének három törvényi feltétele van: érvénytelen a választás, ha a részvétel nem éri el a 25 százalékot; ha egyetlen lista sem szerzi meg a szavazatok öt százalékát; és végül, ha a listákra leadott szavazatok száma együttesen kevesebb a mindegyik jelöltlista ellen leadott szavazatok számánál. A mandátumokból azok a listák részesülhetnek, amelyek megszerezték a leadott szavazatok legalább öt százalékát. A kizárási-bekerülési küszöb értékét tehát az urnákban talált összes szavazólap alapján számolják ki, amiben benne vannak az érvénytelen szavazatok is. Ez 1995-től történik így, 1993-ban még csak az érvényes szavazatokat vették figyelembe. Csak az érvényes szavazatokkal számolva, amint az a 4. táblázaton látható, a küszöb értéke valamivel nagyobb lenne. Megjegyzendő még, hogy a küszöb rugalmas, ami azt jelenti, hogy az

alkalmazására csak akkor kerül sor, ha azt legalább három párt átlépte, és a szavazataik aránya együttesen meghaladja az összes leadott szavazat 50 százalékát. Ellenkező esetben addig kell további pártokat bevonni, amíg mindkét feltétel teljesül, de csak 3 százalékig lehet lemenni (ilyen eset azonban nem fordult elő). Ezúttal négy lista került az ötszázalékos küszöb fölé, amelyek együttesen az érvényes szavazatok 71,76 százalékát szerezték meg. A mandátumokat a nyertes pártok szavazatai alapján a Hare kvótával és a legnagyobb maradékok módszerével osztják el (5. táblázat).

5. táblázat

A mandátumok kiosztása a listák között

Kvóta: $42\,840\,540/225 = 190\,402$

Pártok, választási blokkok	Szavazatok száma	Szavazatok száma/190 402	Helyek száma
Egységes Oroszország	22 779 279	119,637813	120
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja	7 647 820	40,166699	40
Oroszországi Liberális Demokrata Párt	6 943 885	36,469601	36
Szülőföld	5 469 556	28,726357	29
Összesen	42 840 540		225

6. táblázat

A listás szavazás eredménye

Pártok, pártszövetségek	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Helyek száma	Helyek %-ban	Eltérés %-ban	Egy hely /szavazat
Egységes Oroszország	22 779 279	38,16	120	53,33	+15,17	189 827
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja	7 647 820	12,81	40	17,78	+4,97	191 195
Oroszországi Liberális Demokrata Párt	6 943 885	11,63	36	16,00	+4,37	192 885
Szülőföld	5 469 556	9,16	29	12,89	+3,73	188 605
Összesen	42 840 540	71,76	225	100,00	+28,24	

Az öt százalék alatti pártokra és a mindegyik lista ellen leadott szavazatok aránya 28,24 százalékot tett ki, a nyertes pártok együttesen tehát ennyivel lettek felülreprezentálva. Az egyes pártok felülreprezentáltsága azonban, mint a 6. táblázaton látható, nem egyenlő mértékű. Ez a Hare kvóta hatása, amely a nagy pártokat nagyobb, a kisebbeket kisebb mértékben reprezentálja felül (az egyes pártok felülreprezentálása a szavatokkal egyenesen arányos). Ezzel most az Egységes Oroszország járt a legjobban, mivel a szavazatok 38,16 százalékával megszerezte a listás helyek 53,33 százalékát.

A listákról először a szövetségi részben szereplők kapják meg a mandátumaikat, a fennmaradt helyeket pedig a régiókban szerzett szavazatok arányában osztják ki a regionális csoportok között, szintén a Hare kvóta és a legnagyobb maradékok módszerével. A kvóta értéke most a párt összes szavazata és a fennmaradt helyek hányadosa lesz.

7. táblázat

Egységes Oroszország: 31 regionális csoport.

Kvóta: 22 779 279/116 = 196 373

Csoportok	Szövetségi szubjektumok	Jelöltek száma	Szavazatok száma	Helyek száma
Össz-szövetségi rész		4		4
Moszkvai csoport	Moszkva város	12	1 418 290	7
Kaukázusi csoport	Dagesztán Köztársaság, Ingus Köztársaság, Karacsaj-Cserkesz Köztársaság, Csecsen Köztársaság	7	1 356 518	7
Tatárföldi csoport	Tatár Köztársaság	9	1 258 404	6
Volga-Uráli csoport	Orenburgi terület, Penzai terület, Szaratovi terület	9	1 095 259	6
Közép-Volgai csoport	Mordvin Köztársaság, Szamarai terület, Uljanovszki terület	10	1 033 191	5
Moszkvai terület	Moszkvai terület	9	1 008 067	5
Káma-vidéki csoport	Udmurt Köztársaság, Kirovi terület, Permi terület Komi-Permjáki autonóm körzet	10	939 623	5
Baskíriai csoport	Baskír Köztársaság	9	864 480	4
Krasznodári csoport	Adigea Köztársaság, Krasznodári határvidék	8	842 253	4
Nyugati csoport	Belgorodi terület, Brjanszki terület, Kurszki terület, Orjoli terület	10	834 374	4
Közép-Szibériai csoport	Hakas Köztársaság, Kemerovói terület, Tomszki terület	9	814 814	4
Központi csoport	Kalugai terület, Szmolenszki terület, Tveri terület, Tulai terület	10	782 456	4
Volgamenti csoport	Mari El Köztársaság, Csuvas Köztársaság, Nyizsegorodi terület	8	749 950	4
Csernozzjom zóna	Voronyezsi terület, Lipecski terület, Rjazanyi terület, Tambovi terület	9	711 757	4
Déli csoport	Kabard-Balkár Köztársaság, Észak-Ossetia Köztársaság, Sztavropoli határvidék	7	707 881	4
Rosztovi csoport	Rosztovi terület	9	698 890	4
Nem csernozzjom zóna csoport	Vlagyimiri terület, Ivanovói terület, Kosztromai terület, Jaroszlavlai terület	11	683 259	4
Dél-Uráli csoport	Kurgáni terület, Cseljabinszki terület	8	625 615	3
Novoszibirszk-Omszki csoport	Novoszibirszki terület, Omszki terület	7	623 490	3
Kelet Szibéria csoport	Burját Köztársaság, Irkutszki terület, Csitai terület, Agin-Burját autonóm körzet, Uszty-Ordai Burját autonóm körzet	7	586 510	3
Észak-oroszországi csoport	Komi Köztársaság, Arhangelszki terület, Vologdai terület, Nyenyec autonóm körzet	8	585 599	3
Nyugat-szibériai csoport	Tyumenyi terület, Hanti-Manysi autonóm körzet, Jamal-Nyenyec autonóm körzet	10	585 044	3
Szverdlovszki csoport	Szverdlovszki terület	8	575 742	3
Pétervári csoport	Szentpétervár város	8	498 656	3
Alsó-Volgai csoport	Kalmük Köztársaság, Asztrahányi terület, Volgográdi terület	8	486 565	2
Távol-Keleti csoport	Szaha Köztársaság, Habarovszki határvidék, Amúri terület, Zsidó autonóm terület	7	482 754	2
Észak-Nyugati csoport	Leningrádi terület, Novgorodi terület, Pszkovi terület	6	471 293	2
Altáji csoport	Altáji Köztársaság, Altáji határvidék, Tuva Köztársaság	8	423 564	2
Balti-Fehér-tengeri csoport	Karélia köztársaság, Kalinyingrádi terület, Murmanszki terület	9	375 275	2
Csendes-óceáni csoport	Tengermelléki határvidék, Kamcsatkai terület, Magadani terület, Szahalini terület, Korjak autonóm körzet, Csukcsi autonóm körzet	5	356 020	2
Krasznnojarszki csoport	Krasznnojarszki határvidék, Tajmiri (Dolgan-Nyenyec) autonóm körzet, Evenkia autonóm körzet	7	303 686	2
Összesen		266	22 779 279	120

8. táblázat

Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja: 20 regionális csoport

Kvóta: 7 647 820/25 = 305 912

Csoportok	Szövetségi szubjektumok	Jelöltek száma	Szavazatok száma	Helyek száma
Össz-szövetségi rész		15		15
Kubányi-doni csoport	Adigea Köztársaság, Kalmük Köztársaság, Karacsáj-Cserkesz Köztársaság, Krasznodári határvidék, Rosztovi terület	20	672 548	2
Uráli csoport	Kurgáni terület, Orenburgi terület, Permi terület, Szverdlovszki terület, Cseljabinszki terület, Komi-Permjáki autonóm körzet	17	645 102	2
Köztársasági csoport	Baskír Köztársaság, Mari El Köztársaság, Tatár Köztársaság, Udmurt Köztársaság	17	594 558	2
Nyugat-szibériai csoport	Novoszibirszki terület, Omszki terület, Tomszki terület, Tyumenyi terület, Hanti-Manysi autonóm körzet, Jamal-Nyenyec autonóm körzet	10	513 927	2
Volga-Kaspi csoport	Asztrahányi terület, Volgográdi terület, Szaratovi terület	13	468 910	2
Volgamenti csoport	Mordvin Köztársaság, Csuvasz Köztársaság, Szamarai terület, Uljanovszki terület	12	445 722	1
Óroszországi csoport	Vlagyimiri terület, Ivanovói terület, Kosztromai terület, Nyizssegorodi terület, Jaroszlavl terület	14	420 238	1
Kelet-szibériai csoport	Burját Köztársaság, Tuva Köztársaság, Hakasz Köztársaság, Krasnojarszki határvidék, Irkutszki terület, Csitai terület, Agin-Burját autonóm körzet, Tajmiri (Dolgan-Nyenyec) autonóm körzet, Uszty-Ordai Burját autonóm körzet, Evenkia autonóm körzet	11	419 427	1
Dél-csernozsomi csoport	Belgorodi terület, Voronyezsi terület, Kurszki terület	13	368 751	1
Észak-csernozsomi csoport	Lipecki terület, Penzai terület, Rjazanyi terület, Tambovi terület	11	353 126	1
Dél-nyugati csoport	Brjanszki terület, Kalugai terület, Orjoli terület, Tulai terület	7	350 456	1
Távol-keleti csoport	Szaha Köztársaság (Jakutföld), Tengermelléki határvidék, Habarovszki határvidék, Amúri terület, Kamcsatkai terület, Magadani terület, Szahalini terület, Zsidó autonóm terület, Korjak autonóm körzet, Csukcsi autonóm körzet	16	323 030	1
Moszkvai csoport	Moszkva város	15	316 940	1
Kuznyeck-altái csoport	Altái Köztársaság, Altái határvidék, Kemerovói terület	11	310 687	1
Moskva környéki csoport	Moszkvai terület	8	288 212	1
Nyugati csoport	Kalinyingrádi terület, Novgorodi terület, Pszkovi terület, Szmolenszki terület, Tveri terület	10	274 573	1
Északi csoport	Karélia köztársaság, Komi Köztársaság, Arhangelszki terület, Vologdai terület, Kirovi terület, Murmanszki terület, Nyenyec autonóm körzet	10	262 165	1
Dagesztáni csoport	Dagesztán Köztársaság	5	221 859	1
Észak-kaukázusi csoport	Ingus Köztársaság, Kabard-Balkár Köztársaság, Észak-Oszétia Köztársaság, Csecsen Köztársaság, Sztavropoli határvidék	12	202 977	1
Leningrádi csoport	Leningrádi terület, Szentpétervár város	7	194 612	1
Összesen		254	7 647 820	40

9. táblázat
Liberális Demokrata Párt: 7 regionális csoport
Kvóta: 6 943 885/21=330 661

Csoportok	Szövetségi szubjektumok	Jelöltek száma	Szavazatok száma	Helyek száma
Össz-szövetségi rész		15		15
Központi csoport	Kosztromai terület, Ivanovói terület, Jaroszlavl terület, Tveri terület, Szmolenszki terület, Brjanszki terület, Kalugai terület, Orjoli terület, Tulai terület, Moszkva város, Moszkvai terület, Vlagyimiri terület, Rjazanyi terület, Kurszki terület, Belgorodi terület, Lipecki terület, Voronyezsi terület, Tambovi terület	43	1 707 834	5
Volgamenti csoport	Szaratovi terület, Penzai terület, Mordvin Köztársaság, Nyizsegorodi terület, Uljanovszki terület, Csuvas Köztársaság, Mari El Köztársaság, Szamarai terület, Tatár Köztársaság, Udmurt Köztársaság, Orenburgi terület, Baskír Köztársaság, Permi terület, Komi-Permjáki autonóm körzet, Kirovi terület	40	1 548 586	5
Szibériai csoport	Omszki terület, Novoszibirszki terület, Altáji határvidék, Altáji Köztársaság, Kemerovói terület, Tomszki terület, Tajmiri (Dolgan-Nyenyec) autonóm körzet, Krasznajarszki határvidék, Hakasz Köztársaság, Tuva Köztársaság, Burját Köztársaság, Irkutszki terület, Uszty-Ordai Burját autonóm körzet, Csitai terület, Agin-Burját autonóm körzet, Evenkia autonóm körzet	26	1 072 674	3
Déli csoport	Rosztovi terület, Krasznodári határvidék, Adigea Köztársaság, Karacsáj-Cserkesz Köztársaság, Kabard-Balkár Köztársaság, Észak-Oszétia Köztársaság (Alánia), Ingus Köztársaság, Csecsen Köztársaság, Dagesztán Köztársaság, Sztavropoli határvidék, Volgográdi terület, Kalmük Köztársaság, Asztrahányi terület	17	869 221	3
Uráli csoport	Szverdlovszki terület, Cseljabinszki terület, Kurgáni terület, Jamal-Nyenyec autonóm körzet, Hanti-Manysi autonóm körzet, Tyumenyi terület	20	684 402	2
Észak-nyugati csoport	Karélia köztársaság, Murmanszki terület, Nyenyec autonóm körzet, Arhangelszki terület, Vologdai terület, Komi Köztársaság, Szentpétervár város, Leningrádi terület, Novgorodi terület, Pszkovi terület, Kalinyingrádi terület	30	640 976	2
Távol-keleti csoport	Szaha Köztársaság (Jakutföld), Csukcsi autonóm körzet, Korkak autonóm körzet, Kamcsatkai terület, Magadani terület, Habarovszki határvidék, Amúri terület, Zsidó autonóm terület, Tengermel-leki határvidék, Szahalini terület	17	420 192	1
Összesen		208	6 943 885	36

Említettem, hogy a központi hatalom megerősítése céljából Putyin által létrehozott szövetségi körzeteknek, noha ezek az alkotmány szerint nem szövetségi szubjektumok, közvetetten lehet némi jelentőségük a választási folyamatban. Ezt a Liberális Demokrata Párt példázza, amely, mint a fenti táblázaton láthatjuk, a törvényben előírt minimális számú regionális csoportot hozott létre, és ezek teljes egészében egybeesnek a szövetségi körzetekkel.

10. táblázat

Szülőföld: 30 regionális csoport

Kvóta: $5\,469\,556/14 = 390\,682$

Csoportok	Szövetségi szubjektumok	Jelöltek száma	Szavazatok száma	Helyek száma
Össz-szövetségi rész		15		15
Fővárosi csoport	Moszkva város	9	630 580	2
Központi csoport	Vlagyimiri terület, Moszkvai terület, Rjazanyi terület	10	573 034	2
Hopjori csoport	Voronyezsi terület, Lipecski terület, Tambovi terület	9	293 677	1
Szentpétervári csoport	Szentpétervár város, Leningrádi terület	8	289 775	1
Volga-Tyerek csoport	Kalmük Köztársaság, Volgográdi terület, Sztavropoli határvidék, Asztrahányi terület	6	251 251	1
Észak-nyugati csoport	Arhangelszki terület, Karélia köztársaság, Vologdai terület, Murmanszki terület, Komi Köztársaság, Nyenyec autonóm körzet, Kalinyingrádi terület	9	231 615	1
Közép-uráli csoport	Szverdlovszki terület, Udmurt Köztársaság, Komi-Permják autonóm körzet, Permi terület	6	231 494	1
Kubanyi csoport	Krasznodári határvidék	9	217 942	1
Óroszországi csoport	Pszkovi terület, Szamarai terület, Kalugai terület, Novgorodi terület	7	211 309	1
Szibériai csoport	Omszki terület, Tomszki terület, Novoszibirszki terület	6	192 036	1
Jenyiszeji csoport	Hakaszköztársaság, Tajmiri (Dolgan-Nyenyec) autonóm körzet, Krasznnojarszki határvidék, Evenkia autonóm körzet	5	190 550	1
Közép-volgai csoport	Penzai terület, Kosztromai terület, Szaratovi terület, Mordvin Köztársaság	6	176 668	1
Doni csoport	Rosztovi terület	4	160 968	
Nyugati karéj csoport	Tveri terület, Szmolenszki terület, Brjanszki terület	5	156 335	
Dél-szibériai csoport	Altáji határvidék, Altáji Köztársaság Kemerovói terület	8	155 418	
Dél-uráli csoport	Cseljabinszki terület, Orenburgi terület	4	151 139	
Baskíria csoport	Baskír Köztársaság	3	145 100	
Tengermellék-Amúr csoport	Habarovszki határvidék, Szahalini terület, Zsidó autonóm terület, Kamcsatkai terület, Amúri terület, Korjak autonóm körzet, Tengermelléki határvidék	3	141 718	
Nyizsegorodi csoport	Nyizsegorodi terület	4	132 727	
Orjol-Tula csoport	Orjoli terület, Tulai terület	3	131 344	
Arany gyűrű csoport	Jaroslavlai terület, Ivanovói terület	3	129 428	
Kurszki karéj csoport	Kurszki terület, Belgorodi terület	6	127 641	
Volga-vidék csoport	Uljanovszki terület, Csuvas Köztársaság	2	93 837	
Jermak csoport	Kurgáni terület, Tyumenyi terület, Hanti-Manysi autonóm körzet, Jamal-Nyenyec autonóm körzet	10	91 921	
Bajkáli csoport	Tuva Köztársaság, Irkutszki terület, Agin-Burját autonóm körzet, Burját Köztársaság, Uszty-Ordai Burját autonóm körzet	3	81 707	
Vjatkai csoport	Mari El Köztársaság, Kirovi terület	1	78 569	
Tatár föld csoport	Tatár Köztársaság	4	77 821	
Északi csoport	Magadani terület, Szaha Köztársaság (Jakutföld), Csitai terület, Csukcsi autonóm körzet	2	66 620	
Észak-kaukázusi csoport	Észak-Oszétia Köztársaság, Csecsen Köztársaság, Karacsáj-Cserkesz Köztársaság, Dagesztán Köztársaság, Adigea Köztársaság, Ingus Köztársaság	7	45 158	
Kabard-Balkár csoport	Kabard-Balkár Köztársaság	5	12 174	
Összesen		182	5 469 556	29

Az egyéni választókerületek

Az egyéni választókerületek világa egy másik univerzum, ahol a megszerezhető 225 helyért ugyanennyi küzdőtéren folyik a harc, a relatív többségi rendszerek logikája szerint. A 3. táblázaton már láthattuk, hogy a választás napján mennyi volt a jelöltek száma, most azonban tegyük hozzá, hogy ezek a számok azt az állapotot tükrözik, amikor a választás kimenetele negatív értelemben részben már eldőlt. Ez az a pillanat ugyanis, amikor még nem lehet tudni, hogy kik lesznek képviselők, az viszont már tudható, hogy kik azok, akik biztosan nem. Az ugyanis, hogy valaki akár a szükséges számú aláírás összegyűjtésével, akár a kaució befizetésével regisztráltatta magát, még nem jelent biztosítékot arra, hogy a neve tényleg szerepelni fog a szavazólapon. Mint látni fogjuk, a regisztráció feltételeinek teljesítése egy dolog, jelöltnek megmaradni egy másik dolog. A választási kampány 30 napja Oroszországban a jelöltek megmaradása szempontjából is kritikus időszak.

11. táblázat

A regisztrált jelöltek számának változása a kampány ideje alatt

Jelölőszervezetek, önálló jelöltek	Jelöltek száma a regisztráció utolsó napján	A kampányidőszakban töröltek száma	Jelöltek száma a szavazás napján
Önálló jelöltek	760	84	676
Oroszországi Liberális Demokrata Párt	186	14	172
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja	178	8	170
Egyesült Oroszországi Párt „Rusz”	172	50	122
Egységes Oroszország	144	7	137
Oroszország Újjászülése Párt – Oroszországi Élet Párt	124	26	98
Jobboldali Erők Szövetsége	118	28	90
Oroszországi Demokratikus Párt „Jabloko”	115	26	89
Nagy-Oroszország – Eurázsiai Unió	81	21	60
Oroszországi Agrárpárt	77	17	60
Oroszország Demokratikus Pártja	63	55	8
Nyugdíjasok Oroszországi Pártja – Szociális Igazságosság	60	35	25
Az Oroszországi Föderáció Néppártja	59	14	45
Összefogás	59	55	4
Béke és Egység Párt	50	49	1
Szülőföld Népi Hazafias Szövetség (Rogyina)	50	1	49
Az Oroszországi Föderáció Nemzeti-Hazafias Erői	48	43	5
Oroszországi Szociáldemokrata Párt	35	19	16
Oroszországi Konzervatív Párt	34	34	–
Oroszországi Igaz Hazafiak	30	28	2
A Szent Ruszért	24	13	11
Oroszország Népi-Hazafias Pártja (NPPR)	22	21	1
Vállalkozásfejlesztés Párt (RP)	23	9	14
Oroszországi Kommunista Munkáspárt – Kommunisták Oroszországi Pártja	19	10	9
Oroszországi Ökológiai Párt „Zöldek”	17	10	7
Új Kurzus – Autós Oroszország	12	2	10
Oroszországi Munkapárt	12	9	3
Ipari Párt	12	8	4
Emberek Szövetsége az Oktatásért és a Tudományért	10	7	3
Oroszországi Népköztársaság Párt	6	4	2
Oroszországi Alkotmányos Demokrata Párt	6	6	–
Alkotás Orosz Politikai Párt	5	3	2
Szövetség	4	4	–
Összesen	2 615	720	1 895

Amint a 11. táblázaton látható, a regisztrált jelöltek száma a választási kampány ideje alatt jelentősen megfogyatkozott: több mint az egynegyedük (27,53 százalék) számára a

verseny már itt véget ért. Ennek az a magyarázata, hogy a kampányidőszakban a választások kimenetelét befolyásoló események nem csak az utcákon, a tereken és a médiákban zajlanak, hanem a bíróságokon is. A választási harcban bevett módszernek számít, hogy a riválisok a választási törvény megsértésére hivatkozva feljelentik egymást, bírósági úton próbálva elérni vetélytársuk regisztrációjának törlését. És mivel a választási törvény meglehetősen sok bürokratikus és adminisztrációs feladatot ír elő a regisztrációhoz, nem nehéz olyan passzust találni, amelynek alapján a bíróság – ha nagyon akarja – megállapíthatja a jogsértés tényét, és megszüntetheti a bevádolt személy regisztráltjelölt-státuszát. Ennek illusztrálására három olyan esetet választottunk ki, ahol ez a taktika bevált, a győzelemre leginkább esélyes jelöltet már a választás napja előtt sikerült kiütni a nyeregből.

12. táblázat

9. számú választókerület, Burját Köztársaság

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Kuznyecov Vaszilij Fedotovics	JeR	107 794	31,24	123 911
Beloborodov Innokentyij Georgijevics	PVR	106 571	30,89	14 326
Budajev Alekszandr Nyimbujevics	Önálló	38 814	11,25	
Mindegyik jelölt ellen		33 197	9,62	11 772
Kondakov Nyikolaj Jakovlevics	Önálló	24 552	7,11	
Cirenov Bair Dasijevics	Önálló	18 380	5,32	
Kardas Alekszandr Ivanovics	LDPR	11 927	3,45	39 283
Jakunyin Andrej Ivanovics	Önálló	3 746	1,08	
Összesen		344 981		
Választási részvétel: 51,30%				

A 9. számú választókerületben a kommunista párt jelöltjeként indult Jurij Iljics Szkuratov, aki 1995 és 1999 között az Oroszországi Föderáció legfőbb ügyésze volt, és azért kényszerült lemondani, mert kormányzati tisztségviselők korrupciós ügyei után kezdett nyomozni. 2000-ben ringbe szállt az elnöki posztért is, bár ott a 0,43 százalék szavazatával semmi esélye nem volt Vlagyimir Putyinnal szemben. Szkuratovot – aki a KPRF listáján a Burjátját is magában foglaló kelet-szibériai csoport első helyén szerepelt, tehát ha az egyéni választókerületben nem nyer, listáról biztosan mandátumhoz jutott volna – a nyugdíjasok pártja, az Egységes Oroszország egyik szövetségese jelentette fel. Az ő esetében azt találták törvénybe ütközőnek, hogy a regisztrációs lapját hiányosan töltötte ki, ugyanis a munkahelyre és a beosztásra vonatkozó rovatokba csak azt írta be, hogy 2003. május 30-án lett a Moszkvai Társadalomtudományi Egyetem Alkotmány-, Közigazgatási- és Nemzetközi Jogi Karának dékánja, azt viszont nem, hogy ezzel a megbízatásával egyidejűleg professzori kinevezést is kapott. A bíróság ezt a mulasztást olyan súlyosnak találta, hogy Szkuratovot törölte a jelöltek sorából. Ő azonban nem hagyta annyiban a dolgot. Fellebbezett, és miután az első fokú bíróság ítéletét a legfelsőbb bíróság is helyben hagyta, a strasbourgi Európai Emberjogi Bírósághoz fordult, amely 2007. július 26-i döntésével igazságot szolgáltatott neki. A bíróság ítéletében az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló európai konvenció vonatkozó passzusának megsértésére hivatkozva az orosz államot 8 ezer euró kártérítés és 12 ezer euró perköltség megfizetésére kötelezte.

13. táblázat

47. számú választókerület, Acsinszk, Krasnojarszki határvidék

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Kljukin Alekszandr Nyikolajevics	JeR	80 157	31,50	79 060
Vasziljev Jevgenyij Jakovlevics	Önálló	61 843	24,30	
Mindegyik jelölt ellen		60 521	23,78	14 436
Pascsenko Oleg Anatoljevics	APR	26 531	10,42	13 140
Dmitrijevszkij Vlagyimir Venyiaminovics	LDPR	15 931	6,26	39 300
Kolmakov Valerij Agafonovics	Önálló	5 465	2,14	
Szidorov Anatolij Jevgenyjevics	VR-ESZ	3 985	1,56	466
Összesen		254 433		
Választási részvétel: 49,18%				

A 47. számú választókerületben önálló jelöltként indult Anatolij Petrovics Bikov, a Krasnojarszki határvidék egyik ismert és győzelemre esélyes személyisége, akit az Egyesült Oroszország, és annak jelöltje, Alekszandr Kljukin jelentett fel. Az ő esetében a kizárásnak az volt az indoka, hogy idegen pecsétek vannak az útleveleiben, továbbá a munkakönyvében nincs bejegyezve, hogy előzetes letartóztatásban volt, és még a szerzői jogokról szóló törvényt is megsértette azzal, hogy a választási plakátjain emlékművek és építészeti emlékek ábrázolása szerepelt.

Bikov egyszerű bokszedzéből lett a jelceni időszak privatizációja során Oroszország egyik leggazdagabb vállalkozója, több nagy krasnojarszki vállalkozásban érdekelt iparmágnás. Üzleti befolyását felhasználva 1999-ben támogatta (a 2002-ben repülőszerecséltenségben életét vesztett) Alekszandr Lebegy tábornok krasnojarszki kormányzóvá választását, de a kormányzó, és a szervezett bűnözés egyik vezéralakjának tartott Bikov hamarosan szembekerültek egymással. Amikor pénzmosás és gyilkosságra való felbujtás gyanúsítottjaként nyomozás indult ellene, Bikov a letartóztatása elől külföldre menekült. Nemzetközi körözést adtak ki ellene, és 2000-ben Magyarországon sikerült letartóztatni, amikor Szerbia felől átlépte a határt. Ezt követően tartották vizsgálati fogságban, amiről a munkakönyvébe nem került bejegyzés. (Bikovot egyébként 2002-ben a moszkvai bíróság hat és fél év szabadságvesztésre ítélte öt év próbaidőre felfüggesztve.) Bikov esetének pikantériája, hogy miközben a dumába való bekerülés lehetőségétől megfosztották, a szintén december 7-én tartott helyi választáson a Krasnojarszki határvidék törvényhozó testületének tagjává választották – 54,84 százalék szavazattal.

14. táblázat

97. számú választókerület, Kurszk, Kurszki terület

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Csuhrajev Alekszandr Mihajlovics	JeR	66 820	27,10	72 398
Ivanov Nyikolaj Nyikolajevics	KPRF	52 703	21,38	39 789
Fedulov Alekszandr Mihajlovics	VR-ESZ	46 740	18,96	5 652
Mindegyik jelölt ellen		37 123	15,06	13 841
Ivanov Szergej Vlagyimirovics	LDPR	16 565	6,72	37 657
Falalejev Szergej Nyikolajevics	NPRF	7 703	3,12	5 056
Krjukov Anatolij Fjodorovics	RPP	6 481	2,62	7 365
Kapeljus Alekszandr Maratovics	Jabloko	3 579	1,45	7 499
Dolgopolova Jelizaveta Mihajlovna	Önálló	3 561	1,44	
Szafonov Jurij Alekszejevics	SZPSZ	3 368	1,36	5 602
Jescsenko Gyenyisz Vlagyimirovics	ORPR	1 842	0,74	637
Összesen		246 485		
Választási részvétel: 49,33%				

A 97. számú választókerületben négy jelölt regisztrációját semmisítették meg, köztük Alekszandr Ivanovics Ruckojét, aki egyebek közt 1991-től 1993-ig az Oroszországi Föderáció első (és egyetlen) alelnöke, 1996-tól 2000-ig pedig a Kurszki terület kormányzója volt. Őt a választókerület egy másik jelöltje, a kommunista párt területi bizottságának első titkára, Nyikolaj Ivanov jelentette fel, azt kifogásolva, hogy a regisztrációs lapján pontatlanul tüntette fel a munkahelyét. A bíróság ennek a kifogásnak is helyt adott, de amint a 14. táblázaton látható, az akcióból nem a feljelentő, hanem annak egy másik riválisa profitált. Ruckoj egyébként már nem nagyon lepődhetett meg a kizárásán, hiszen ugyanígy járt 2000-ben is, amikor nagy eséllyel indult ismét a Kurszki terület kormányzói posztjáért. Akkor a regisztrációját néhány órával a választás megkezdése előtt semmisítették meg azzal az indokkal, hogy a lakása alapterületéről és a tulajdonában lévő gépkocsik számáról a regisztrációs lapon közölt adatok nem voltak pontosak.

Igen sok olyan beadvány is érkezett a bíróságokra, amelyekben a feljelentők a választók megvesztegetésére hivatkozva remélték a rivális regisztrációjának törését, az ilyen ügyekben azonban kivétel nélkül elutasító határozat született. Hogy az ilyen típusú ügyekre is lássunk egy példát, Szergej Kolesznyikov esetét említjük meg.

A 82. számú választókerület győzelemre esélyes jelöltjét, Szergej Kolesznyikovot egy másik jelölt, Irina Szafronova feljelentette fel. Ennek az előzménye az volt, hogy Uk falu elöljárója azzal a kéréssel fordult Kolesznyikovhoz (aki egyébként az orvostudományok doktora, az orvostudományi akadémia elnökségének tagja, és 1999-től a szomszédos 83. számú választókerület parlamenti képviselője volt), hogy segítsen megoldani a betegek városi kórházba szállításának problémáját, mert mióta a helyi kórház bezárt, a városi kórházba eljutni igen körülményes. Kolesznyikov megállapodott egy társasággal, hogy az minibuszokat bocsát rendelkezésre erre a célra. Szafronova úgy találta, hogy ez kimeríti a választók megvesztegetésének tényállását, a bíróság azonban nem így látta, Kolesznyikov maradt, és mint a 15. táblázaton látható, győzött is.

15. táblázat

82. számú választókerület, Angarszk, Irkutszki terület

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Kolesznyikov Szergej Ivanovics	NPRF	84 716	30,65	6 760
Zajcev Konsztantyin Boriszovics	JeR	67 101	24,27	96 215
Manykov Valerij Alekszandrovics	Önálló	41 780	15,11	
Promacsek Vlagyimir Alekszandrovics	KPRF	26 205	9,48	47 569
Mindegyik jelölt ellen		23 836	8,62	11 902
Sabanov Vlagyimir Nyikolajevics	LDPR	10 737	3,88	46 966
Drobiseva Ljudmila Vlagyimirovna	Jabloko	8 876	3,21	12 710
Szafronova Irina Akimovna	Önálló	6 695	2,42	
Kurocskin Valerij Ivanovics	RPP	6 419	2,32	9 167
Összesen		276 365		
Választási részvétel: 45,71%				

Voltak aztán olyan furcsa esetek is, amelyek nem járták meg ugyan a bíróságot, de felhívták a figyelmet a szabályokkal való visszaélés újabb lehetőségeire.

A rjazanyi területi választási bizottság tagjai igencsak meglepődtek, amikor a 149. számú választókerületben egy Kprf családnevű jelöltet kellett regisztrálniuk. A meglepetésük csak fokozódott, amikor a 150. számú választókerületben is felbukkant egy Kprf családnevű jelölt. Mint kiderült, mindketten közvetlenül a választások előtt változtatták meg a nevüket. Szergej Fomin vállalkozó 2003 júniusában kapott hivatalosan engedélyt

a névváltoztatásra, Szvetlana Morevának, a rjazanyi gyermekorvosnak pedig sikerült végrehajtania azt a bravúrt, hogy a lassú és bürokratikus ügyintézésükről híres hatóságoknál egyetlen nap alatt elintézte a névváltoztatás engedélyezését, és az új igazolvány kiállítását. A hivatalos dokumentumok rendben voltak, a választási bizottság tagjai hiába gyanítottak rosszhiszeműséget, a regisztrációt nem tagadhatták meg. A rjazanyi területi választási bizottság elnöke így kommentálta az esetet: „Ez szerintem szintiszta fekete piár. Erre még nem volt precedens az egész országban. Voltak álnevek, kettős családnevek, de az még nem fordult elő, hogy valaki családnévnek egy párt nevének rövidítését vegye fel, ráadásul úgy, hogy semmi köze nincs a KPRF-hez.”

16. táblázat

149. számú választókerület, Rjazany, Rjazanyi terület

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok
Bulajev Nyikolaj Ivanovics	JeR	78 938	32,06	74 776
Kornyejeva Nagyezsda Anatoljevna	KPRF	40 039	16,26	34 570
Mindegyik jelölt ellen		39 064	15,86	15 193
Trubilcin Igor Vlagyimirovics	Önálló	28 766	11,68	
Serin Alekszandr Nyikolajevics	LDPR	11 854	4,81	28 513
Tabolin Szergej Anatoljevics	Jabloko	10 710	4,35	12 853
Milehin Viktor Vasziljevics	Önálló	10 184	4,13	
Dmitrijev Borisz Jefimovics	SZPSZ	5 379	2,18	10 064
Mihajlov Alekszej Nyikolajevics	Önálló	5 005	2,03	
Viktor Vlagyimir Vlagyimirovics	Önálló	4 583	1,86	
Kprf Szergej Vlagyimirovics	Önálló	4 394	1,78	
Potapov Igor Ivanovics	VR–ESZ	4 107	1,66	512
Szidorov Alekszandr Viktorovics	ORPR	3 181	1,29	588
Összesen		246 204		

17. táblázat

150. számú választókerület, Silovo, Rjazanyi terület

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok
Morozov Igor Nyikolajevics	JeR	94 822	35,43	91 869
Olenyev Vjacseszlav Vlagyimirovics	APR	72 736	27,18	23 112
Mindegyik jelölt ellen		25 579	9,56	12 507
Komkov Nyikolaj Mihejevics	RPP	20 115	7,51	26 659
Kprf Szvetlana Jurjevna	Önálló	14 143	5,28	
Akimov Szergej Nyikolajevics	LDPR	9 859	3,68	30 807
Kirin Vaszilij Nyikolajevics	Önálló	9 852	3,68	
Bocsarov Nyikolaj Nyikolajevics	Szülőföld	6 520	2,43	18 429
Gridaszov Vlagyimir Viktorovics	SZPSZ	4 955	1,85	5 455
Vologzsanyin Jevgenyij Alekszejevics	PVR	3 959	1,47	4 269
Kanajev Leonyid Mihajlovics	Összefogás	2 097	0,78	308
Zaharov Alekszej Alekszejevics	ORPR	1 529	0,57	573
Karpusz Anatolij Andrejevics	VR–ESZ	1 407	0,52	559
Összesen		267 573		

Szergej Kprf esetében nem csak a különös névválasztás oka maradt rejtély, de az a kérdés is megfogalmazódott a választási bizottság tagjaiban, hogy egy ismeretlenségből előjött, büntetett előéletű személy, akinek a vagyonyilatkozata szerint semmilyen ingó és ingatlan vagyona nincs, havi jövedelme 1400 rubel, hogy tudott annyi pénzt összegyűjteni a választási alapjába, hogy kifizethette belőle a 900 000 rubel kauciót. Ezt a

pénzt ráadásul el is veszítette, mert nem kapta meg a szavazatok öt százalékát (16. táblázat). Svetlana Kprf is a kaució befizetésével regisztráltatta magát, de ő legalább szerzett annyi szavazatot, hogy visszanyerhette ezt az összeget (17. táblázat). A sajtóban megjelent állítások szerint ők valójában áljelöltek voltak, kormánypárti segítők azt a szerepet szánták nekik, hogy az ellenzéki pártok jelöltjeitől vonjanak el szavazatokat: Szergej Kprf az 1999-ben nyertes kommunista párti Kornyejevától, Svetlana Kprf pedig az agrárpárti Olenyevtől, akit 1999-ben a KPRF színeiben választottak meg.

Kicsit elkalandoztunk, hiszen a végül is állva maradt jelöltek esete az aktuális szempontból nem releváns, de azért nem teljesen érdektelen. Ami itt lényeges volt, az leginkább az, hogy a választás kimenetele részben már a választók színre lépése előtt eldőlt: 720 regisztrált jelölt sorsát nem a választók pecsételték meg.

18. táblázat

A választás eredménye az egyéni választókerületekben

Pártok, választási blokkok	Jelöltek száma	Elnyert mandátumok száma	Szavazatok száma	Hasznosult szavazatok száma	Hasznosult szavazatok %-ban
Egységes Oroszország (JeR)	137	103	14 123 625	12 754 816	90,30
Önálló jelöltek	676	68	15 975 044	7 046 422	44,10
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja	170	12	6 526 893	1 097 376	16,81
Az Oroszországi Föderáció Néppártja (NPRF)	45	16	2 592 775	1 923 214	74,17
Oroszországi Liberális Demokrata Párt (LDPR)	172		1 937 438		
Jobboldali Erők Szövetsége (SZPSZ)	90	3	1 764 290	310 233	17,58
Szülföld Népi Hazafias Szövetség (RNPSZ)	49	8	1 715 040	884 110	51,55
Oroszország Újjászületése Párt (PVR) – Oroszországi Élet Párt (PRZS)	98	3	1 584 904	290 300	18,31
Oroszországi Demokratikus Párt „Jabloko” (RDPJa)	89	4	1 580 629	312 550	19,77
Oroszországi Agrárpárt (APR)	60	2	1 104 974	173 009	15,65
Egyesült Oroszországi Párt „Rusz” (ORPR)	122		570 453		
Nagy-Oroszország – Eurázsiai Unió (VR-ESZ)	60	1	464 602	68 282	14,69
Nyugdíjasok Oroszországi Pártja (RPP) – Szociális Igazságosság Párt (PSZSZ)	25		342 891		
Vállalkozásfejlesztés Párt (RP)	14	1	237 527	106 780	44,95
Új Kurzus – Autós Oroszország NK-AR	10	1	222 090	60 952	27,44
Oroszország Demokratikus Pártja (DPR)	8		94 810		
Oroszországi Szociáldemokrata Párt (SZDPR)	16		88 803		
Oroszországi Kommunista Munkáspárt – Kommunisták Oroszországi Pártja (RKRP–RPK)	9		85 999		
Ipari Párt (PROMPARTYIJA)	4		73 876		
Orosz Ökológiai Párt „Zöldek”	7		69 585		
A Szent Ruszért (ZRSz)	11		59 986		
Az Oroszországi Föderáció Nemzeti-Hazafias Erői (NPSZRF)	5		34 188		
Emberek Szövetsége az Oktatásért és a Tudományért (SZLON)	3		16 111		
Béke és Egység Párt (PME)	1		10 664		
Összefogás (JEGYINYENYIJE)	4		9 334		
Alkotás Oroszországi Politikai Párt (RPPSZ)	2		8 536		
Oroszországi Munkapárt (RPT)	3		5 335		
Oroszországi Népköztársaság Párt (NRPR)	2		2 995		
Oroszországi Igaz Hazafiak (IPR)	2		2 564		
Oroszország Népi-Hazafias Pártja (NPPR)	1		637		
Mindenkinek jelölt ellen			7 744 968		
Összesen	1 895	222	59 051 566	25 028 044	42,38

Rátérve most már a szavazás eredményére, az ezt bemutató 18. táblázat adatait szemügyre véve legalább négy, kérdéseket is felvető megállapítást tehetünk, amelyek egyúttal ki is jelölik a további vizsgálódásaink irányát.

1. A 225 egyéni választókerületi mandátumból csak 222-nek lett gazdája. Az első kérdés tehát az lesz, hogy miért maradt három hely betöltetlen.

2. A mindegyik jelöltet elutasító szavazók száma (7 744 968) és aránya (az összes érvényes voks 13,12 százaléka) meglehetősen nagy ahhoz, hogy szó nélkül hagyjuk, vagy megelégedjünk azzal a kézenfekvőnek tűnő magyarázattal, hogy a választók azért jelölték be ilyen nagy számban a szavazólap utolsó sorát, mert akiket támogattak volna, nem kerültek fel a szavazólapra.

3. A hasznosult – vagyis a győztesekre leadott – szavazatok aránya 42,48 százalék, ami önmagában nem tűnik rossznak, de ne feledjük, hogy ez csak egy átlag, ami mögött az egyes képviselők tényleges támogatottságának, azaz erős vagy gyenge legitimitásának széles skálája húzódhat meg. Ahhoz, hogy a képviselők legitimitásáról érdemi megállapításokat tehessünk, meg kell nézni, hogy milyen széles ez a skála, és a különböző legitimitású képviselők csoportjai hogyan oszlanak meg rajta.

4. És végül szembetűnő, hogy az önálló jelöltek kapták a legtöbb szavazatot (az összes érvényes szavazat 27,05 százalékát), amelyeknek 44,10 százaléka hasznosult. Az Egységes Oroszország után az önálló jelöltek közül került ki a legtöbb egyéni képviselő, több helyet szereztek, mint az Egységes Oroszországot leszámítva az összes többi párt együttvéve.

Az első kérdés megválaszolásához a választási törvény vonatkozó rendelkezéseiből kell kiindulnunk. Eszerint a választás érvénytelennek tekintendő, ha a részvétel nem éri el a 25 százalékot, és akkor is, ha a választók relatív többsége mindegyik jelölt ellen szavazott, illetve elmarad a szavazás, ha csak egy jelölt van vagy egyáltalán nincs jelölt. Az korábbi választásokon már mindegyik esetre volt példa, ezekről később, az előző választások eredményeinek bemutatásánál még szót ejtünk.

Ezúttal mind a három választókerületben az volt az eredménytelenség oka, hogy a választók többsége mindegyik jelölt ellen szavazott. A 19., a 20. és a 21. táblázatokon láthatjuk ennek a három választókerületnek az eredményeit.

19. táblázat

162. számú egyéni választókerület, Verh-Iszét, Szverdlovszki terület

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Mindegyik jelölt ellen		67 541	23,81	15 638
Zjablicev Jevgenyij Gennagyjevics	Önálló	63 308	22,32	
Tyimofejev Nyikolaj Ivanovics	Önálló	49 519	17,46	
Bogacsov Alekszandr Vlagyimirovics	Önálló	36 692	12,94	
Dronova Marija Mihajlovna	Jabloko	18 484	6,51	24 566
Hudjakov Eduard Valentyinovics	Önálló	14 933	5,26	
Zjablicev Alekszej Nyikolajevics	NRPR	9 568	3,37	386
Sztarikov Alekszej Anatoljevics	Önálló	7 737	2,72	
Taszkajev Vlagyimir Pavlovics	LDPR	6 427	2,26	31 143
Koloszovszkij Szergej Vjacseszlavovics	ORPR	3 434	1,21	837
Sumovszkij Oleg Alekszandrovincs	Önálló	2 066	0,72	
Csuharjov Jurij Vlagyimirovics	Önálló	1 898	0,66	
Csuprov Andrej Valerjovics	Önálló	1 165	0,41	
Nyeujmin Anatolij Vlagyimirovics	Önálló	782	0,26	
Érvényes szavazatok száma		283 554		
Választási részvétel: 54,15%				

20. táblázat

207. számú egyéni választókerület, Szentpétervár-Kelet

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Mindegyik jelölt ellen		46 646	24,38	9 295
Rodnyina Irina Konsztantyinovna	Önálló	42 568	22,25	
Tomcsin Grigorij Alekszejevics	SZPSZ	32 946	17,22	17 367
Gatcsin Jurij Armenakovics	KPRF	16 945	8,85	17 332
Ananov Andrej Georgijevics	Önálló	16 077	5,40	
Nyikolszkij Valentyin Nyikolajevics	Önálló	13 985	7,31	
Kolcov Alekszandr Andrejevics	LDPR	7 615	3,98	16 092
Sumejko Nagyezsda Szergejevna	VR-ESZ	6 123	3,20	441
Bondarik Nyikolaj Fjodorovics	Önálló	4 391	2,29	
Jegorov Alekszander Kirjanovics	NPRF	4 010	2,09	2 155
Összesen		191 306		
Választási részvétel: 42,53%				

21. táblázat

181. számú egyéni választókerület, Uljanovszk, Uljanovszki terület

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Mindegyik jelölt ellen		59 048	20,31	24 052
Fjodorova Galina Ivanovna	Önálló	28 824	9,91	
Litvinov Anatolij Alekszejevics	Önálló	27 389	9,42	
Kruglikov Alekszandr Leonyidovics	KPRF	27 275	9,38	41 542
Orlov Vagyim Ivanovics	NPRF	26 803	9,22	4 020
Kogan Jurij Vlagyimirovics	LDPR	24 397	8,39	39 303
Szergejeva Tatyjana Vlagyimirovna	PVR	23 608	8,12	5 731
Geraszimov Szergej Alekszejevics	SZPSZ	16 222	5,58	
Poljakov Alekszandr Petrovics	Önálló	15 806	5,43	
Igin Igor Mihajlovics	Önálló	15 452	5,31	
Abramov Nyikolaj Geraszimovics	Önálló	9 856	3,39	
Oficerov Jevgenij Nyikolajevics	Jabloko	7 734	2,66	14 273
Szerjubin Szergej Vjacseszlavovics	Önálló	3 497	1,20	
Pimenov Jurij Antonyinovics	Önálló	3 338	1,14	
Zsuravljjev Alexandr Vasziljevics	ORPR	1 424	0,48	781
Érvényes szavazatok száma		290 673		
Választási részvétel: 51,84%				

A képviselőt nélkül maradt választókerületekben a választási törvény értelmében négy hónapon belül újabb választást kell tartani, s ha ez is eredménytelenül végződik, akkor egy éven belül kerülhet sor a következő fordulóra. A fenti három választókerületben 2004. március 5-én (az elnökválasztás első fordulójának napján) tartották a megismételt választást, amely a Verh-Iszét-i és a szentpétervári választókerületben eredménytelenségig végződött, az előbbiben egy önálló jelölt, az utóbbiban az Egységes Oroszország jelöltje nyert. Uljanovszkban viszont megint a mindegyik jelöltet elutasító szavazatok száma bizonyult a legtöbbnek, így ott csak 2004. december 5-én, harmadik nekifutásra sikerült egy liberális demokrata párti jelöltnek megszereznie a mandátumot.

Az első kérdés megválaszolásával el is jutottunk a második témánkhoz, a mindegyik jelölt elleni szavazatok problémájához. Az a három választókerület, ahol a választók többsége a szavazólap utolsó sorát részesítette előnyben, csak a jéghegy csúcsa. A közvetlenül alatta lévő zónában már 65 választókerületet találunk, amelyekben a „mindegyik jelölt ellen” a második legtöbb szavazatot kapta, s több helyen csak hajszálon múlt az első helyezés.

A mindegyik egyéni jelöltet elutasító szavazatok száma a korábbi választásokon is meglehetősen magas volt, de az első két alkalommal ez még nem okozott problémát. A „mindegyik jelölt ellen” a harmadik választáson aztán hirtelen kilépett a passzív szerepéből és megmutatta, mire képes: 1999-ben, noha országos átlagban ekkor kapta a legkevesebb szavazatot, nyolc helyen tette eredménytelenné a választást (22. táblázat).

22. táblázat

A mindegyik jelölt elleni szavazatok aránya 1993–2003

A választás éve	Szavazatok %-ban	A mindegyik jelölt elleni szavazatok többsége miatt üresen maradt helyek száma
1993	16,33	0
1995	14,90	0
1999	11,76	8
2003	13,12	3

A politikusokból kiábrándult választópolgárok nem csak megkedvelték, de meg is személyesítették a szavazólap utolsó sorában meghúzódó „jelöltet”, s így életre keltve hol Ivan Ivanovics Prótyivvszeh (Ivan Ivanovics Mindegyikellen), hol Kizse főhadnagy néven emlegették. Ez utóbbi elnevezés Jurij Tinyanov egy régi orosz anekdotán alapuló klasszikus regényéből 1934-ben készült népszerű filmvígjáték címére utal. Kizse főhadnagy I. Pál cár írnokának köszönhetette a létezését, akit diktálás közben megzavartak, és a „porucsiki zse ...” („... főhadnagyk pedig”), helyett azt írta, hogy porucsik Kizse (Kizse főhadnagy). Az ettől fogva létező személyként kezelt főhadnagy aztán mulatságos kalandokba keveredett, sok bosszúságot okozva a bürokratikus katonai hatóságoknak.

Az 1990-es évek végétől már minden típusú választáson kampányoltak Ivan Ivanovics Prótyivvszeh mellett, és egyre több helyen eredményesen. Ezt a választási hatóságok nem nézték jó szemmel, és igyekeztek törvénytelennek beállítani és megtiltani a mindegyik jelölt elleni szavazásra buzdító felhívásokat, de egyre eredménytelenebbül. A 2003-as választási kampány alatt például Vagyim Bocskov kurszki orvos 500 szórólapokat nyomtatott ki a saját költségére, „Mindegyik Ellen – a helyes választás!” szöveggel, ezért a választási törvény megsértésére hivatkozva beperelték. A helyi békéltető bíróság 1000 rubel, azaz szórólaponként két rubel büntetés megfizetésére kötelezte. A bíróság azzal indokolta a döntését, hogy a törvény előírása szerint választási propagandát csak regisztrált jelöltek folytathatnak, amit a választási alapjukból finanszíroznak, márpedig a „Mindegyik jelölt ellen” nem regisztrált jelölt, és nincs választási alapja, ezért a mellette folytatott agitáció törvénytelen. (A történet később úgy folytatódott, hogy Bocskov Vlagyimir Lukinhoz, az állampolgári jogok biztosához fordult, aki az alkotmánybíróság elé vitte az ügyet. Az alkotmánybíróság 2005. november 14-i határozatában alkotmányellenesnek minősítette a békéltető bíróság döntését, mert az ellentétes az alkotmányban biztosított szólás és információterjesztés szabadságával. Kimondta, hogy saját költségére bárki folytathat agitációt mindegyik jelölt, illetve jelöltlista ellen, továbbá kötelezte a törvényhozást, hogy haladéktalanul gondoskodjon a választási törvény ennek megfelelő módosításáról. A törvényhozás azonban másként oldotta meg a kérdést. A szabályt nem módosították, hanem eltörölték: a 2006 nyarán elfogadott törvénnyel megszüntették a mindegyik jelölt elleni szavazás lehetőségét.)

A hatóságok tiltása dacára Ivan Ivanovics Prótyivvszeh jelölt népszerűsége töretlenül növekedett, a választási plakáton, és a szórólapokon mindenütt lehetett találkozni vele.

Pénz – szavazatok – hatalom – pénz?
Törjük meg a bűvös kört!
Válassz helyesen: Mindegyik jelölt ellen

„Mindegyik Ellen” jelöltnek szinte semmi takargatnivalója nincs a választói előtt!

Válassz helyesen:
Mindegyik jelölt ellen

Ivan Ivanovics Prótyivvszeh választási jelenlétével és népszerűségével is összefügg – és ezzel már a választási statisztikával kapcsolatos harmadik megjegyzésnél vagyunk – a képviselők erős vagy gyenge legitimitásának kérdése. A hasznosult szavazatok 42,38 százalékos országos átlaga önmagában nem túl informatív adat, hiszen a skála, amelyet az átlag elfed, igen széles is lehet. Esetünkben a skála csakugyan elég széles: a legkisebb mandátumot eredményező szavazatarány 17,62, a legnagyobb 82,96 százalék volt.

23. táblázat

215. sz. választókerület Agin-Burját autonóm körzet

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Kobzon Joszif Davidovics	Önálló	25 537	82,96	
Dorzsijev Bair Dorzsijevics	Önálló	3 053	9,91	
Damgyinov Cirendorzszi Cibendorzsijevics	Jabloko	718	2,33	
Tumunbajarov Dorzso	KPRF	580	1,88	2 238
Mindegyik jelölt ellen		366	1,18	346
Szuhodajev Lubszan Radnajejics	LDPR	286	0,92	2 023
Ivanov Alekszandr Boriszovics	Önálló	240	0,77	
Összesen		30 780		
Választási részvétel: 68,88 %				

A legnagyobb szavazataránnyal az Agin-Burját autonóm körzetben (23. táblázat) Joszif Davidovics Kobzon nyert, aki először 1997-ben időközi választáson lett a választókerület képviselője, majd 1999-ben újraválasztották. Joszif Kobzon – a Gnyeszinih zeneakadémia professzora, a Humanitárius Tudományok Akadémiájának tagja – neve az idősebb nemzedékek körében Magyarországon is ismerősen csenghet, hiszen a 60-as

70-es években táncdalénekesként a hazai közönséget is meghódította, és azóta is szoros baráti szálak fűzik Magyarországhoz. A Duma kulturális bizottságának elnökeként fontos szerepet játszott az 1945-ben a Szovjetunióba hurcolt sárospataki kötetek visszajuttatásában, amiért 2007 februárjában a moszkvai magyar nagykövetségen átvehette a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét.

24. táblázat

206. számú egyéni választókerület, Admiralitás, Szentpétervár

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Benyin Andrej Alekszandrovics	Önálló	32 934	17,62	
Ribakov Julij Andrejevics	Önálló	31 626	16,92	
Mindegyik jelölt ellen		26 012	13,91	7 904
Andrejev Szergej Jurjevics	Önálló	20 571	11,00	
Szaveljev Jurij Petrovics	RNPSZ	19 532	10,45	24 437
Tyitov Alekszej Vagyimovics	SZPSZ	10 424	5,57	20 581
Jugyin Vlagyimir Ivanovics	Önálló	8 289	4,43	
Kalinyin Vitalij Anatoljevics	NPRF	7 060	3,77	3 152
Beljajev Alekszandr Jevgenyjevics	LDPR	6 325	3,38	15 315
Kuzmin Dmitrij Vlagyiszlavovics	RKRP-RPK	6 168	3,30	
Auseva Milanyija Szultanovna	Önálló	4 408	2,35	
Szevenard Jurij Konsztantyinovics	Önálló	4 236	2,26	
Zlidnyikov Mihail Dmitrijevics	PVR	3 250	1,73	6 438
Zaharov Ivan Vasziljevics	Önálló	1 703	0,91	
Mettusz Valentyin Georgijevics	Önálló	1 697	0,90	
Majsztrenko Mihail Anatoljevics	Önálló	1 214	0,64	
Korovin Valentyin Alekszejevics	ORPR	1 198	0,64	570
Danyilcsenko Anatolij Vlagyimirovics	Önálló	234	0,12	
Összesen		186 881		
Részvételi arány: 41,33 %				

A legkisebb szavazataránnyal a szentpétervári 206. számú választókerületében (24. táblázat) Andrej Benyin nyert, aki először lett képviselő. A 43 éves Benyin, a műszaki tudományok kandidátusa, szoros versenyben és igen alacsony választási részvétel mellett győzte le legnagyobb vetélytársát, Julij Ribakovot, aki 1993-tól képviselte a választókerületet.

A két szélső pólus közti távolság adata a képviselők legitimitásának mértéke szempontjából azonban még mindig inkább csak érdekes, mint érdemi információ. Érdemi megállapításokat akkor tehetünk, ha a kontinuumot kisebb szakaszokra bontva elemzési kategóriákat állítunk fel. A kategorizálással persze nem kell túlzásba esnünk, hiszen a kategóriák számának növelésével könnyen áteshetünk a ló másik oldalára, ahol már a részletektől nem fogjuk látni a lényegét. Esetünkben a gyenge, közepes és erős kategóriára való hármas tagolás már elegendő ahhoz, hogy kellően árnyalt képet kapjunk a képviselők legitimitásáról. Ennek a csoportosításnak az eredménye látható a 25. táblázaton.

25. táblázat

A képviselők legitimitása a szavazói támogatottság mértéke szerint

Pártok, pártszövetségek	Gyenge 30% alatt	Közepes 30–50%	Erős 50% fölött	Helyek összesen
Egységes Oroszország (JeR)	17	50	36	103
Önálló	20	29	19	68
Az Oroszországi Föderáció Néppártja (NPRF)	2	8	6	16
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja	6	4	2	12
Szülőföld Népi Hazafias Unió (Rogyina)	2	3	3	8
Oroszországi Demokrata Párt (Jabloko)	1	3		4
Jobboldali Erők Szövetsége (SZPSZ)		3		3
Oroszország Újjászületése Párt – Oroszországi Élet Pártja		3		3
Oroszországi Agrárpárt (APR)		1	1	2
Új Kurzus – Autós Oroszország (NK-AR)	1			1
Vállalkozásfejlesztés Párt (RP)			1	1
Nagy-Oroszország – Eurázsiai Unió (VR-ESZ)	1			1
Összesen	50	104	68	222

Az adatok alapján azt mondhatjuk, hogy az egyéni képviselők legitimitása összességében nem alakult rosszul, a túlnyomó többségük közepes és erős támogatással nyerte el a megbízatását, a kifejezetten gyenge kategóriába kevesebb mint az egynegyedük került.

A szavazatmegosztás kérdése

Ezek után rátérhetünk arra a kérdésre, hogy a vegyes választási rendszerben kifejeződő kétféle képviseleti elv megjelenik-e a választói magatartásban is. Itt konkrétan arról van szó, hogy olyan körülmények között, amikor a választó két szavazattal rendelkezik, tehát módja van két tisztán elkülönülő választási szituációban külön-külön kifejezni a pártokkal és az egyéni jelöltekkel kapcsolatos preferenciáját, valóban differenciáltan és az eltérő szempontokat mérlegelve adja-e le a voksait. Az eddig látott választókerületek adatai az sugallják, hogy a kétféle képviseleti elv valóban tisztán leképeződik a választói magatartásban: a választók hajlamosak megosztani a szavazataikat, azaz a pártpreferenciájukat nem viszik át mechanikusan az egyéni jelöltekre. Az alábbiakban szisztematikusan is megvizsgáljuk a választói magatartásnak ezt az aspektusát.

A szavazatmegosztás vizsgálatánál a nehézséget az okozza, hogy a választók két szavazólapon adják le a szavazatukat. A két szavazólap alkalmazása nyilvánvalóan megkönnyíti a szavazatszámológát, az elemző dolgot viszont az könnyítené meg, ha a választók mindkét szavazatukat egy szavazólapon adnák le. Ebben az esetben ugyanis pontos statisztikákat lehetne készíteni arról, hogy a szavazatok megosztása hogyan alakult összesítve, és az egyes pártok esetében külön-külön, illetve vizsgálhatnánk azt is, hogy egy párt listájára szavazók, ha megosztották a szavazatukat, mely más pártok egyéni jelöltjét támogatták és milyen arányban. Mivel tehát nem vagyunk olyan szerencsés helyzetben, hogy a vizsgálódásunkat ilyen irányban is kiterjeszthessük, addig juthatunk el, ameddig a rendelkezésre álló eszközök engedik.

A szavazatmegosztás vizsgálatának alapjául a pártok listájára és az egyéni jelöltjeire leadott szavazatok összehasonlítása szolgál. A két szám mechanikus egymás mellé tétele (26. táblázat) azonban érdemi összehasonlításra még nem alkalmas, mert a két adatsor nem szimmetrikus. A pártok listája ugyanis minden választókerületben szerepelt a kínálatban, egyéni jelöltjeik viszont nem mindenhol voltak. Hogy összehasonlításra alkalmas adatokat kapjunk, a két részt szimmetrikussá kell tennünk, mégpedig úgy, hogy a listás szavazatokat csak azokban a választókerületekben vesszük figyelembe, ahol a párt egyéni jelöltjére is lehetett szavazni. Ezt láthatjuk a 27. táblázaton.

26. táblázat

A listás és az egyéni szavazatok összehasonlítása az összes szavazat alapján

Pártok, választási blokkok	Listás szavazatok száma	Egyéni szavazatok száma
Egységes Oroszország (JeR)	22 779 279	14 123 625
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja (KPRF)	7 647 820	6 526 893
Oroszországi Liberális Demokrata Párt (LDPR)	6 943 885	1 937 438
Szülőföld Népi Hazafias Unió (Rogyina)	5 469 556	1 715 040
Oroszországi Demokratikus Párt (Jabloko)	2 609 823	1 580 629
Jobboldali Erők Szövetsége (SZPSZ)	2 408 356	1 764 290
Oroszországi Agrárpárt (APR)	2 205 704	1 104 974
Nyugdíjasok Oroszországi Pártja – Szociális Igazságosság Párt (RPP–PSZSZ)	1 874 739	342 891
Oroszország Újjászületése Párt – Oroszországi Élet Párt (PVR–PRZS)	1 140 333	1 584 904
Az Oroszországi Föderáció Néppártja (NPRF)	714 652	2 592 775
Összefogás (Jegyinyenyije)	710 538	9 334
Új Kurszus – Autós Oroszország (NK–AR)	509 241	222 090
A Szent Ruszért (RSZ)	298 795	59 986
Orosz Ökológiai Párt „Zöldek”	253 983	69 585
Vállalkozásfejlesztés Párt (P)	212 825	237 527
Nagy-Oroszország – Eurázsiai Unió (VR–ESZ)	170 786	464 602
Oroszországi Igaz Hazafiak (IPR)	149 144	2 564
Béke és Egység Párt (PME)	148 948	10 664
Egyesült Oroszországi Párt „Rusz” (ORPR)	147 423	570 453
Oroszország Demokratikus Pártja (DPR)	136 294	94 810
Emberek Szövetsége az Oktatásért és a Tudományért (SZLON)	107 444	16 111
Oroszországi Népköztársaság Párt (NRPR)	80 416	2 995
Önálló jelöltek		15 975 044
Mindegyik ellen	2 851 600	7 744 968

27. táblázat

Az egyéni és a listás szavazatok összehasonlítása a megtisztított adatok alapján

Pártok, választási blokkok	Választókerületek száma	Szavazatok száma			A két rész aránya %-ban	
		Egyéni	Listás	Összesen	Egyéni	Listás
NPRF	45	2 592 775	209 227	2 802 002	92,53	7,47
PME	1	10 664	908	11 572	92,15	7,85
DPR	8	94 810	9 809	104 619	90,62	9,38
Zöldek	7	69 585	9 024	78 609	88,52	11,48
ORPR	122	570 453	85 900	656 353	86,91	13,09
NK – AR	10	222 090	35 787	257 877	86,12	13,88
VR – ESZ	60	464 602	76 413	541 015	85,88	14,12
RP	14	237 527	43 064	280 591	84,65	15,35
SZLON	3	16 111	3 220	19 331	83,34	16,66
NRPR	2	2 995	675	3 670	82,73	17,27
RSZ	11	59 986	18 318	78 304	76,60	23,40
Mindegyik ellen	225	7 774 968	2 851 600	10 626 568	73,17	26,83
PVR – PRZS	98	1 584 904	672 413	2 257 317	70,21	29,79
SZPSZ	90	1 764 290	1 061 116	2 825 406	62,44	37,56
RPP–PSZSZ	25	342 891	218 987	561 878	61,03	38,97
Jabloko	89	1 580 629	1 171 368	2 751 997	57,44	42,56
Rogyina	49	1 715 040	1 321 671	3 036 719	56,48	44,52
APR	60	1 104 974	915 545	2 020 519	54,69	45,31
KPRF	170	6 526 893	5 992 411	12 519 304	52,13	47,87
JeR	137	14 123 625	14 459 082	28 582 707	49,41	50,59
Összefogás	4	9 334	11 755	21 094	44,26	55,74
LDPR	172	1 937 438	5 649 273	7 586 711	25,54	74,46
IPR	2	2 564	47 061	49 625	5,17	94,83

A 27. táblázat utolsó két oszlopa egyértelműen mutatja, hogy a választók valóban erősen hajlamosak megosztani a szavazataikat, azaz a személyekre szavazásnál egyáltalán nem befolyásolja őket a jelölt párthovatartozása. A szavazatok arányának az egyéni

jelöltek javára való eltolódása azt jelzi, hogy a pártok igyekeztek népszerű és a helyiek által befolyásosnak tartott személyeket állítani. Ebben a tekintetben az Oroszországi Föderáció Néppártja bizonyult a legsikeresebbnek, amelynek egyéni jelöltjeire a 45 választókerületben 12-szer annyian szavaztak, mint a listájára, ezen belül is az egyéni és a listás szavazatai közti legnagyobb eltérést a 12. számú választókerületben regisztrálták (28. táblázat).

28. táblázat

12. számú választókerület, Mahacskala, Dagesztán Köztársaság

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Mahacsev Gadzi Nuhijevics	NPRF	251 983	69,73	1 152
Mindegyik jelölt ellen		57 456	15,90	1 865
Amirilajev Samil Szahratulajevics	Önálló	51 930	14,37	
Összesen		361 369		
Választási részvétel: 80,34 %				

Az egyéni és a listás szavazatok száma (és aránya) az Egységes Oroszország és az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja esetében közelít a legjobban egymáshoz, de ez se tévesszen meg bennünket, hiszen összesített adatokról van szó, amelyek elfedik a két rész aránya között az egyes választókerületekben mutatkozó különbségeket.

A 22. számú választókerületben például az Egységes Oroszország listájára hétszer annyian szavaztak, mint az egyéni jelöltjére (29. táblázat), a 189. számúban viszont az egyéni jelöltje kapott jóval több szavazatot, mint a listája (30. táblázat). A 92. számú választókerületben az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártjának egyéni jelöltjére több mint tízszer annyian szavaztak, mint a listájára (31. táblázat), a 214. számú választókerületben pedig még az is megesett, hogy a Kommunista Párt egyéni jelöltje kétszer annyi szavazatot kapott, mint az Egységes Oroszorszáégé, miközben a JeR listáját csaknem háromszor annyian preferálták, mint a KPRF-ét (32. táblázat).

29. táblázat

22. számú választókerület Észak-Oszétia – Alánia Köztársaság

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Fadzajev Arsen Szulejmanovics	SZPSZ	94 414	43,85	11 982
Ogojev Uruzmag Szozrikojevics	Önálló	66 886	31,06	
Angijev Szoszlan Petrovics	JeR	16 125	7,48	112 881
Mindegyik jelölt ellen		12 219	5,67	3 629
Csehojev Anatolij Georgijevics	RNPSZ	11 405	5,29	10 719
Dzahov Vlagyimir Vasziljevics	Önálló	6 564	3,04	
Dedegkajev Viktor Haszanbijeovics	PVR	2 414	1,12	3 550
Dzsiojev Marat Ruzveltoovics	Önálló	1 910	0,88	
Ikajev Szlavik Szafarbijeovics	LDPR	1 833	0,85	11 012
Kallagati Elbrusz Petrovics	RPP	1 539	0,71	4 165
Összesen		215 309		
Választási részvétel: 50,40 %				

30. táblázat

184. számú választókerület, Kistimszk, Cseljabinszki terület

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Grisankov Mihail Ignatyevics	JeR	167 223	62,22	99 042
Micukov Alekszandr Fjodorovics	RPP	47 793	17,78	19 815
Mindegyik jelölt ellen		26 183	9,74	14 449
Zsivoluk Alekszandr Jurjevics	RKRP-RPK	8 508	3,16	
Komkov Szergej Konsztantyinovics	APR	6 668	2,48	7 566
Jemelin Alekszandr Szergejevics	LDPR	6 105	2,27	35 188
Kobzsaszarova Fatima Gumarovna	Jabloko	4 528	1,68	11 837
Zvjagincev Vaszilij Petrovics	Önálló	1 731	0,64	
Összesen		268 739		
Választási részvétel: 53,54 %				

31. táblázat

92. számú választókerület, Prokopjevsk, Kemerovói terület

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Osztyanina Nyina Alakszandrovna	KPRF	215 958	74,02	21 160
Mindegyik jelölt ellen		27 398	9,39	9 084
Balovnyev Vlagyiszlav Petrovics	Önálló	22 820	7,82	
Ovszjannikov Vlagyimir Anatoljevics	LDPR	20 005	6,85	39 081
Szurogyin Vlagyimir Ivanovics	ORPR	5 558	1,90	629
Összesen		291 739		
Választási részvétel: 57,21 %				

32. táblázat

214. számú választókerület, Birobidzsanszk, Zsidó autonóm körzet

Jelöltek	Jelölő	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Listás szavazatok száma
Stogrin Szergej Ivanovics	KPRF	37 203	48,87	12 683
Vinogradov Andrej Pavlovics	JeR	19 241	25,27	32 749
Mindegyik jelölt ellen		7 778	10,21	3 563
Amelin Artur Vlagyimirovics	LDPR	4 298	5,64	11 939
Homcsenko Alekszej Vlagyiszlavovics	Jabloko	3 722	4,88	2 932
Makszimov Anatolij Viktorovics	Önálló	2 646	3,47	
Simanovics Jevgenyij Boriszovics	Önálló	1 229	1,61	
Összesen		76 117		
Választási részvétel: 58,78 %				

Akárhonnán is közelítjük tehát a választói magatartás kérdését, minden vizsgálat eredménye azt a megállapítást igazolja, hogy az orosz választók nem azonosulnak a pártokkal annyira, hogy az irántuk kifejezett szimpátiájukat az egyéni jelöltjeikre is hajlandóak lennének átvinni. Maradt azonban még egy olyan szegmens, amely a szavazatmegosztás szempontjából érdekes lehet, ha másért nem azért, mert ennek vizsgálatával tovább árnyalhatjuk az eddig kialakult képet. Arról van szó, hogy mivel a választási törvény megengedi a kettős jelölést, vagyis ugyanaz a személy indulhat egyéni választókerületben és szerepelhet pártlistán is, azok a jelöltek, akik az egyéni választókerületekben a választók akaratából nem nyertek, a párt akaratából listáról még bekerülhetnek a parlamentbe. Ebből adódóan érdemes tehát azt is megnézni, hogy azok a kétszeres jelöltek, akik listáról jutottak be a törvényhozásba, milyen eredményt értek el az egyéni választókerületben, szavazataikat összehasonlítva a párt listájára ugyanabban a választó-

tókerületben leadott szavazatokkal. Az ezt bemutató 33. táblázaton csak három parlamenti párt adatai szerepelnek, mert az Egységes Oroszország listájáról mandátumot szerzett képviselők közül senki nem indult egyéni választókerületben.

33. táblázat

Listáról bekerült képviselők egyéni választókerületi szereplése

Képviselők	Választókerület	Szav. száma	Szav. %-ban	Helyezés	Listás szavazatok száma
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja (KPRF) (13 fő)					
Szavickaja Svetlana Jevgenyjevna	114. Puskinó	34 912	13,26	3.	25 875
Pletnyeva Tamara Vasziljevna	171. Tambov	60 242	23,37	2.	57 778
Nyikityin Vlagyimir Sztjepanovics	141. Pszkov	54 093	15,83	3.	52 714
Drapeko Jelena Grigorjevna	177. Scsekin	43 755	18,19	2.	40 216
Gosztyev Ruszlan Georgijevics	78. Pavlovszk	50 738	18,32	2.	46 072
Iljuhin Viktor Ivanovics	135. Zseleznodarozsnij	69 128	21,19	2.	47 623
Romanov Valentyin Sztjepanovics	151. Novokujbisev	66 778	24,20	2.	53 430
Raskin Valerij Fjodorovics	158. Szaratov	56 601	21,06	2.	57 222
Romanov Pjotr Vasziljevics	49. Kanszk	66 280	28,27	2.	39 479
Szvecsnyikov Pjotr Grigorjevics	182. Zlatouszt	42 448	16,21	3.	47 750
Kravec Alekszandr Alekszejevics	130. Centralnij	43 265	15,88	2.	46 007
Zapoljev Mihail Mihajlovics	35. Alejszk	54 698	19,57	2.	59 568
Grisukov Vlagyimir Vitaljevics	51. Arszenyev	55 536	21,82	2.	47 126
Oroszország Liberális Demokrata Pártja (LDPR) (11 fő)					
Ivanov Szergej Vlagyimirovics	97. Kurszk	16 565	6,72	5.	37 657
Golovatyuk Andrej Mihajlovics	114. Puskinó	6 987	2,65	5.	23 984
Szviridov Valentyin Valentyinovics	103. Lipeck	11 015	4,69	6.	35 012
Szirotkin Szergej Nyikanorovics	80. Ivanovo	22 718	9,60	6.	34 567
Rohmisztrov Makszim Sztanyiszlavovics	111. Ogyincovo	6 241	2,27	8.	26 178
Sadajev Damir Raviljevics	100. Vszevolozsszk	11 260	5,61	8.	24 822
Ovszjannyikov Vlagyimir Anatoljevics	92. Prokoljevszk	20 005	6,85	4.	39 081
Csernisov Alekszej Gennagyjevics	158. Szaratov	4 188	1,55	9.	29 043
Afanaszjeva Jelena Vlagyimirovna	132. Orenburg	15 326	5,49	6.	44 857
Kurdjumov Alekszandr Boriszovics	120. Kanavinszk	11 551	5,40	6.	19 248
Abelcev Szergej Nyikolajevics	195. Ljublinszk	5 292	2,01	8.	20 599
Szülőföld (Rogyina) (3 fő)					
Glotov Szergej Alekszandrovics	43. Krasznodár	31 427	12,27	5.	37 209
Szaveljev Jurij Petrovics	206. Admirális	19 532	10,45	5.	24 427
Csujev Alekszandr Viktorovics	95. Kosztroma	13 013	3,94	8.	31 771

A 33. táblázat adatai azt mutatják, hogy a párt listájára és egyéni jelöltjére leadott szavazatok száma leginkább a Liberális Demokrata Pártnál és a Szülőföld választási bloknál tér el egymástól, és az ő esetükben kivétel nélkül a lista javára. (A legrosszabb eredményt Alekszej Csernisov, a Liberális Demokrata Párt képviselője produkálta az egyéni választókerületben kapott szavazatok 1,55 százalékával és 9. helyezéssel.) A kommunista párt listájáról bejutott képviselők többsége ezzel szemben az egyéni választókerületekben is jól szerepelt: a 13 főből tízen a második, hárman a harmadik helyen végeztek, továbbá az egyéni jelöltekre és a listára leadott szavazatok száma is a KPRF esetében közelít a legjobban egymáshoz. Ez azonban csak egy statisztikai tény, amiből egyáltalán nem következik, hogy a kommunista párt szavazói kevésbé lennének hajlamosak megosztani a voksukat.

A szavazatmegosztás vizsgálatában tehát elég messzire el tudtunk jutni annak ellenére is, hogy a választók két külön szavazólapon voksolnak. Ezek után nézzük meg, hogy milyen összetételű parlamentet eredményezett a 2003-as választás.

A 2003-as választás eredménye

34. táblázat

A parlament összetétele

Pártok, pártszövetségek	Listás helyek	Egyéni választókerületi helyek	Helyek összesen	Helyek %-ban
Egységes Oroszország (JeR)	120	103	223	49,88
Önálló		68	68	15,21
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja (KPRF)	40	12	52	11,63
Szülőföld (Rogyina) Népi Hazafias Unió	29	8	37	8,27
Oroszországi Liberális Demokrata Párt (LDPR)	36	0	36	8,05
Az Oroszországi Föderáció Néppártja (NPRF)		16	16	3,57
Oroszországi Demokrata Párt (Jabloko)		4	4	0,89
Jobboldali Erők Szövetsége (SZPSZ)		3	3	0,67
Oroszország Újjászületése Párt – Oroszországi Élet Pártja		3	3	0,67
Oroszországi Agrárpárt (APR)		2	2	0,44
Új Kurzus – Autós Oroszország (NK-AR)		1	1	0,22
Vállalkozásfejlesztés Párt (RP)		1	1	0,22
Nagy-Oroszország – Eurázsiai Unió (VR-ESZ)		1	1	0,22
Összesen	225	222	447	

A választás egyértelmű győztese az Egységes Oroszország lett: az Oroszországi Föderáció fennállása óta még egyetlen párt sem ért el olyan szavazatarányt, mint ezen a választáson az Egységes Oroszország, és soha nem volt még az első és a második párt parlamenti helyei közt ilyen nagy különbség. Ez azonban még nem minden: a tényleges parlamenti erőviszonyokat ugyanis nem a választási pártok által elnyert mandátumok száma, hanem a választások után megalakuló, és a törvényhozási folyamatban elsődleges szerepet játszó parlamenti frakciók és képviselői csoportok létszáma határozza meg.

A házszabály értelmében frakció alakítására a képviselők létszámától függetlenül jogosult minden párt, amely listáról mandátumokhoz jutott. Az így létrejövő frakciókhoz azonban egyrészt nem kötelező csatlakozni mindenkinek, aki az adott párt színeiben szerezte a mandátumát, másrészt csatlakozhatnak hozzájuk más pártok színeiben és önállóan indult képviselők is. A frakciókba belépni nem szándékozók alakíthatnak úgynevezett képviselői csoportokat, amelyeknek a nem lehet 55 főnél kevesebb.

Az Egységes Oroszország saját jelöltjei közül 223 fő szerzett mandátumot, frakciója azonban a дума első ülésén már 306 fővel alakult meg (35. táblázat). Az Oroszországi Föderáció Néppártjának és a Jobboldali Erők Szövetségének minden képviselője ebbe a frakcióba lépett be, mint ahogy az önállóak túlnyomó többsége is.

35. táblázat

Frakciók és képviselői csoportok

Frakciók	A csoport létszáma megalakulásakor	Helyek %-ban
Egységes Oroszország (JeR)	306	68,46
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja (KPRF)	48	10,74
Szülőföld (Rogyina)	39	8,72
Oroszországi Liberális Demokrata Párt (LDPR)	34	7,61
Frakciókhoz és képviselői csoportokhoz nem tartozók	20	4,47
Összesen	447	100,00

A demokratikus és a tekintélyelvű elnöki rendszer határán lavírozó Oroszországban, ahol a parlament nem képez valódi ellensúlyt az elnökkel szemben, a дума eddig sem nagyon tudta útját állni az elnöki akarat érvényesülésének, a több mint kétharmados parlamenti többség viszont rendkívüli módon megkönnyítette Putyin elnök számára az alkotmánymódosításokat is igénylő reformjai elfogadtatását.

A vegyes rendszer működése történeti perspektívában

Mivel a 2003-as választás volt az utolsó, amelyet vegyes rendszerben tartottak, adja magát, hogy a rendszer működését már egy lezárt korszak tágabb perspektívájából értékeljük, ezért röviden tekintsük át a korábbi választások szabályait és eredményeit is.

Az 1993-as választás előkészítésének körülményeiről már szoltunk. Ekkor egyrészt igen kevés idő állt rendelkezésre a sebtében kiírt előre hozott választásokra való felkészülésre, másrészt a választás szabályai is újak voltak, és még menet közben is pontosítani kellett őket (november 6-án jelent meg például a rendelet arról, hogy a listás jelöltek egyéni választókerületben is indulhatnak). Az Országos Választási Bizottságnál 35 társadalmi egyesület jelezte indulási szándékát, ebből 25 be is nyújtotta a listáját, de végül csak 13 jelölőszervezetnek sikerült teljesíteni a regisztráció feltételeit. A lista regisztrálásához ekkor még csak 100 000 érvényes aláírást kellett összegyűjteni.

36. táblázat

Az 1993. december 12-i választások eredménye

Pártok, választási blokkok	Listás szavazás			Egyéni választóker.		Helyek összesen
	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Helyek száma	Szavazatok száma	Helyek	
Liberális Demokrata Párt	12 318 562	22,92	59	n.a.	5	64
Oroszország Választása	8 339 345	15,51	40	n.a.	24	64
KPRF	6 666 402	12,40	32	n.a.	10	42
Oroszországi Nők	4 369 918	8,13	21	n.a.	2	23
Oroszországi Agrárpárt	4 292 518	7,99	21	n.a.	36	57
Javlinszkij-Boldirjev-Lukin Blokk (Jabloko)	4 223 219	7,86	20	n.a.	7	27
Orosz Egység és Egyetértés Párt	3 620 035	6,73	18	n.a.	4	22
Oroszországi Demokrata Párt	2 969 533	5,52	14	n.a.		14
Mozgalom a Demokratikus Reformok	2 191 505	4,08		n.a.	5	5
Állampolgárok Egyesülése a Stabilitásért, a Prosperitásért és a Haladásért	1 038 193	1,93		n.a.	10	10
Oroszország Jövője – Új nevek	672 283	1,25		n.a.	2	2
Konstruktív Ökológiai Mozgalom „Cédrus”	406 789	0,76		n.a.	1	1
Méltóság és Könyörületesség	375 431	0,70		n.a.	3	3
Önálló jelöltek				n.a.	110	110
Mindegyik ellen	2 267 963	4,22		8 459 989		
Összesen	53 751 696	100,00	225	53 258 317	219	444
Választási részvétel: 54,34 %						

1993-ban az egyéni választókerületi szavazólapokon még nem tüntették fel a jelöltek párthovatartozását, ezért erről nincsenek adatok. Amint a 37. táblázaton látható, hat egyéni választókerületben nem született eredmény. Csecsenföldön Dzsohar Dudajev köztársasági elnökké választása után kikiáltotta a függetlenséget, és mert nem tekintette országát az Oroszországi Föderáció részének, itt nem tartottak választást. Tatárföld helyzete sem rendeződött még ekkorra, mivel a köztársaság vezetői vonakodtak aláírni az Oroszországi Föderációba való betagozódásról szóló szerződést. Ezzel függött össze, hogy az öt választókerületéből négyben a 25 százalékos alatti részvétel miatt érvénytelen

volt a választás, egyben pedig elmaradt a voksolás, mert csak egy jelölt volt. Később Tatárföld helyeit betöltötték, Csecsenföld helye azonban végig üresen maradt.

Az egyéni választókerületekben győztesek közel fele 30 százaléknál kevesebb szavazatot kapott, és mindössze öt százalékuk nyert abszolút többséggel. A mindegyik jelöltet elutasító szavazatok aránya a táblázat szerint 15,88 százalék, de mivel 9 helyről nincs adat, ténylegesen kb. 16,33 százalék lehetett. Ezek a számok mindenesetre azt mutatják, hogy a választók lesújtó véleménnyel voltak a jelöltekről, és hogy az új parlament egészétől sem vártak sokat, arra a meglehetősen alacsony választási részvétel utal. (Egyesek az 50 százalék fölötti részvételi arány valódiságát is megkérdőjelezték, mondván, hogy azért hozták ki ennyire, mert egyidejűleg az alkotmány elfogadásáról is szavaztak, ennek érvényességéhez pedig legalább a választópolgárok felének megjelenése kellett.)

Az ötszázalékos parlamenti küszöböt – amelyet ekkor még csak az érvényes szavazatok alapján számolták – nyolc párt lépte át, s ezek együttesen a szavazatok 87,06 százalékát szerezték meg. Az itt elvesztett szavazatok aránya tehát nem volt túlságosan nagy, így a győztesek mérsékelten lettek felülreprezentálva.

37. táblázat

A listás helyek elosztása

Pártok, választási blokkok	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Helyek száma	Helyek %-ban	Eltérés %-ban
Liberális Demokrata Párt (LDPR)	12 318 562	22,92	59	26,22	+3,30
Oroszország Választása (VR)	8 339 345	15,51	40	17,78	+2,27
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja (KPRF)	6 666 402	12,40	32	14,22	+1,82
Oroszországi Nők (ZSR)	4 369 918	8,13	21	9,33	+1,20
Oroszországi Agrárpárt (APR)	4 292 518	7,99	21	9,33	+1,34
Javlinszkij-Boldirjev-Lukin Blokk (Jabloko)	4 223 219	7,86	20	8,90	+1,04
Orosz Egység és Egyetértés Párt (PRESZ)	3 620 035	6,73	18	8,00	+1,27
Oroszországi Demokrata Párt (DPR)	2 969 533	5,52	14	6,22	+0,70
Összesen	46 799 532	87,06	225	100,00	12,94

Az első parlamenti ciklusban a frakciókon kívül két képviselői csoport alakult. Az első és a következő két parlament házszabálya még 35 főben határozta meg a képviselői csoport létrehozásához szükséges minimális létszámot.

38. táblázat

Parlamenti frakciók és képviselői csoportok az 1993-as választások után

A frakciók és képviselői csoportok neve	Képviselők száma
Oroszország Választása frakció	73
LDPR frakció	59
Agrárpárt frakció	55
KPRF frakció	45
PRESZ frakció	30
JABLOKO frakció	28
Oroszországi Nők frakció	23
Orosz Demokrata Párt frakció	15
Új Regionális Politika képviselői csoport	66
December 12. Liberális-demokrata szövetség képviselői csoport	35
Frakciókhoz és képviselői csoportokhoz nem tartozók	15
Összesen	444

39. táblázat

Az 1995. december 17-i választások

Pártok, választási blokkok	Listák			Egyéni vk.		Helyek összesen
	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Helyek száma	Szavazatok %-ban	Helyek száma	
Az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja	15 432 963	22,73 (22,30)	99	12,78	58	157
Oroszország Liberális Demokrata Pártja	7 737 431	11,40 (11,18)	50	5,63	1	51
Otthonunk – Oroszország	7 009 291	10,33 (10,13)	45	5,64	10	55
Jabloko	4 767 384	7,02 (6,89)	31	3,27	14	45
Oroszországi Nők	3 188 813	4,70 (4,61)		1,05	3	3
Kommunisták, Dolgozó Oroszország a Szovjetunióért	3 137 406	4,62 (4,53)		1,89	1	1
Orosz Községek Kongresszusa	2 980 137	4,40 (4,31)		2,94	5	5
Dolgozók Pártja „Önkormányzás”	2 756 954	4,06 (3,98)		0,70	1	1
Oroszország Demokratikus Választása – Egyesült Demokraták	2 674 084	3,94 (3,86)		2,69	9	9
Oroszország Agrárpártja	2 613 127	3,84 (3,78)		6,02	20	20
Hatalom (Gyerzsava)	1 781 233	2,62 (2,57)				
Hajrá Oroszország!	1 343 428	1,98 (1,94)		1,56	3	3
Hatalmat a Népek!	1 112 873	1,64 (1,61)		1,99	9	9
Pamfilova – Gurov –Liszenko (az Oroszországi Föderáció Köztársasági Pártja)	1 106 812	1,63 (1,60)		0,71	2	2
Szakszervezetek és Iparosok Munkás Szövetsége	1 076 072	1,59 (1,55)		0,86	1	1
Cédrus Ökológiai Párt	962 195	1,42 (1,39)				
Ivan Ribkin Blokkja	769 259	1,13 (1,11)		1,59	3	3
Sztanyiszlav Govoruhin Blokkja	688 496	1,01 (0,99)		0,72	1	1
„Hazám” Szociálpolitikai Mozgalom	496 276	0,73 (0,72)		0,52	1	1
Közös Ügy	472 615	0,70 (0,68)		0,68	1	1
Sört Kedvelők Pártja	428 727	0,63 (0,62)				
Összoroszországi Muszlim Mozgalom	393 513	0,58 (0,57)				
A Haza Átalakítása	339 654	0,50 (0,49)		0,34	1	1
Oroszországi Nemzeti Köztársasági Párt	331 700	0,49 (0,48)				
Dzsuna Választási Blokk	323 230	0,48 (0,47)				
Orosz Egység és Egyetértés Pártja	245 977	0,36 (0,36)		0,42	1	1
Orosz Ügyvédek Egyesülete	242 966	0,36 (0,35)				
A Szülőföldért!	194 254	0,29 (0,28)				
Kereszténydemokrata Unió – Oroszország Keresztényei	191 446	0,28 (0,28)				
Választási Blokk (8 párt)	145 704	0,22 (0,21)				
Népi Unió	130 728	0,19 (0,19)				
Tyihonov–Tupoljev–Tyihonov	102 039	0,15 (0,15)				
Kommunális Szolgáltatási Dolgozók Szövetsége	97 274	0,14 (0,14)				
Szociáldemokraták	88 642	0,13 (0,13)				
Gazdasági Szabadság Pártja	88 416	0,13 (0,13)		0,29	1	1
Orosz Össznépi Mozgalom	86 422	0,13 (0,12)				
Függetlenek Blokkja	83 742	0,12 (0,12)		0,56	1	1
Szövetségi Demokratikus Mozgalom	82 948	0,12 (0,12)				
Stabil Oroszország	81 285	0,12 (0,12)				
Duma–96	55 897	0,08 (0,08)				
Bizonytalan Nemzedékek	44 202	0,06 (0,06)				
89 (Oroszország 89 Régiója)	40 840	0,06 (0,06)		0,26	1	1
Nemzetiségek Szövetsége	39 592	0,06 (0,06)				
Önálló jelöltek				31,99	77	77
Mindegyik ellen	1 918 151	2,83 (2,77)		14,90		
Érvényes szavazatok összesen	67 884 198		225		225	450
Az urnákban talált szavazólapok összesen	69 204 819					
Választási részvétel: 64,37 %						

Az 1995. június 9-én elfogadott választási törvény több ponton is változtatott az 1993-as választások szabályain. A választáson most már csak azok a társadalmi egyesületek vehettek részt, amelyek a választások napja előtt legalább hat hónappal regisztrálták magukat az Igazságügyi Minisztériumban. Előírták, hogy a listán a jelölteket „teljesen vagy részben regionális csoportokra kell osztani” (37. cikk), és 100 000-ről 200 000-re emelték az összegyűjtendő támogató aláírások számát. Megváltoztatták a kizárási küszöb kiszámításának módját is: míg ennek alapjául 1993-ban csak az érvényes szavazatok szolgáltak, 1995-től az urnákban talált összes szavazólap. (A 39. táblázaton zárójelben az ennek alapján számolt százalékok szerepelnek). És végül újdonság volt az is, hogy a szavazólapon az egyéni választókerületi jelöltek neve mellett feltüntették a jelölőszervezet nevét, vagy az önálló jelölt bejegyzést.

Az 1995-ös választás sok szempontból is nevezetes lett. Visszatekintve már az is különlegesnek számít, hogy ez alkalommal minden egyéni választókerületi helyet betöltöttek, tehát a Duma először és utoljára teljes létszámmal alakulhatott meg. A másik nevezetesség a listák nagy száma: az indulási szándékát bejelentett 69 jelölőszervezetből 43 sikerrel vette a regisztrációs feltételek akadályát. Az itt született eredményt, az 1991-es lengyelországi választásokéhoz hasonlóan, a választási szakirodalomban gyakran hozzák fel példának arra, hogy bizonyos körülmények között egy ötszázalékos parlamenti küszöb vagy annak hiánya milyen szélsőséges kimeneteket produkálhat. Lengyelország első demokratikus választása azért híresült el, mert nem alkalmaztak parlamenti küszöböt, aminek következtében 29 párt került be az országgyűlésbe. Akkor és ott egy ötszázalékos küszöb 9-re csökkentette volna a parlamenti pártok számát. Az 1995-ös oroszországi választás viszont azért lett nevezetes, mert – hasonló körülmények között, az újonnan létrejött politikai csoportosulások tobzódása közepette – az ötszázalékos küszöb fölé került négy párt együttesen a leadott összes szavazatnak alig több mint a felét, mindössze 50,50 százalékát szerezte meg. Ily módon a négy párt, csak az érvényes szavazatokat számolva, együttesen 48,52 százalékkal lett felülreprezentálva.

40. táblázat

A listás helyek elosztása és a pártok felülreprezentáltsága

Pártok	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Helyek száma	Helyek %-ban	Eltérés %-ban
Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja	15 432 963	22,73	99	44,00	+21,27
Oroszország Liberális Demokrata Pártja	7 737 431	11,40	50	22,22	+10,82
Otthonunk – Oroszország	7 009 291	10,33	45	20,00	+9,67
Jabloko	4 767 384	7,02	31	13,78	+6,76
Összesen	34 947 069	51,48	225	100,00	+48,52

41. táblázat

Parlamenti frakciók és képviselői csoportok az 1995-ös választások után

Frakciók, képviselői csoportok	Képviselők száma
KPRF frakció	146
Otthonunk – Oroszország frakció	66
LDPR frakció	51
Jabloko frakció	46
Oroszországi régiók képviselőcsoport	43
Néphatalom képviselőcsoport	38
Agrár képviselőcsoport	36
Frakciókhoz és képviselői csoportokhoz nem tartozók	24
Összesen	450

Az 1999-es választások előtt is módosítottak a választási szabályokon (1999. június 24. 121. számú szövetségi törvény). A módosításokat zömmel az 1995-ös választás negatív tapasztalatai tették szükségessé.

A választási versengésben részt vevő jelölőszervezetek számának csökkentését és a komolytalan, ad hoc választási csoportosulások kizárását szolgálta az a szigorítás, hogy a pártoknak, egyéb politikai szervezeteknek és mozgalmaknak a jelöltállításra való jogosultság megszerzéséhez (vagyis a választási egyesület státuszának elnyeréséhez) már nem hat hónappal, hanem legalább egy évvel a választások napja előtt kellett regisztrálni magukat az Igazságügyi Minisztériumban. Az 1999-es választások előtt az Igazságügyi Minisztérium nyilvántartásában 139 ilyen választási egyesület szerepelt.

Az előző választás eredményén okulva lehetővé tették az addig merev parlamenti küszöb csökkentését abban az esetben, ha az öt százalék fölötti pártok szavazatainak aránya együttesen nem haladja meg az 50 százalékot, de azzal a kitételrel, hogy három százalék alá nem lehet menni: ha így sem lenne meg az előírt kvóta, akkor a választást érvénytelennek kell tekinteni.

Okulva abból is, hogy 1995-ben sokan, pártok és egyéni jelöltek egyaránt, pénzért vettek aláírásokat, az aláírásgyűjtés alternatívájaként bevezették a kaució fizetésének lehetőségét. Ennek összegét egyéni jelöltek esetében a minimálbér 1000-szeresében, listák esetében a minimálbér 25 000-szeresében határozták meg. Ez az összeg a választási alap 15 százalékának felelt meg, és ekkor 86 000, illetve 2 150 000 rubellel volt egyenlő.

1993-ban a listás jelöltek regionális csoportokra osztása a választási egyesüléseknek még csak joga volt, nem kötelessége. Akkor a 13 indulóból hat választási egyesület listája tartalmazott regionális csoportokat, és ezek közül négy jutott be a parlamentbe. Két pártnál viszont a lista országos része olyan nagy volt, hogy a regionális csoportokból senkinek nem jutott hely. A 225 listás képviselőből ekkor mindössze 29-en kerültek be regionális csoportokból. 1995-ben a lista regionalizálása már kötelező volt, és az országos rész legfeljebb 12 nevet tartalmazhatott (ami a listán megválasztható képviselők 5 százalékának felelt meg). A listák regionalizálására vonatkozó szabályt azonban könnyen meg lehetett kerülni. 1995-ben voltak olyan listák, amelyeken csak két regionális csoportot különítettek el, ezek közül az egyik Evenkia autonóm körzetet, a legkisebb szövetségi szubjektumot foglalta magában, a másik meg az összes többi régiót. Ez azonban inkább csak a marginális szervezetekre volt jellemző, a komoly választási egyesületek jobban igazodtak a törvény szelleméhez (a kommunista pártnak 20, a Jabloko egyesülésnek 51, az Otthonunk – Oroszország mozgalomnak 55, a liberális demokrata pártnak 89 regionális csoportja volt).

Az 1999-es törvényben az országos részben jelölhető személyek számát 18-ra emelték, a regionális csoportok számát azonban továbbra sem szabályozták. Mindazonáltal az 1999-es választásokon a parlamentbe bejutott pártok jellemzően nem darabolták fel túlzottan a listájukat: a régi pártok közül a KPRF 20, a Jabloko 16, Zsirinovszkij Blokkja 7, az újonnan létrehozott pártok közül az Egység Régióközi Mozgalom (Medvegy) 26, a Haza – Egész Oroszország 36, a Jobboldali Erők Szövetsége 21 regionális csoportot alakított.

A Központi Választási Bizottság először megtagadta az LDPR listájának regisztrálását, mert 52 jelöltjének vagyonynyilatkozatában valótlan adatokat talált. A Legfelsőbb Bíróság Elnökségének döntése nyomán azonban tíz nappal a választás előtt Zsirinovszkij Blokkja néven mégis regisztrálta a párt listáját, az egyéni választókerületi jelöltjei pedig önálló jelöltekként kerülhettek fel a szavazólapokra.

42. táblázat

Az 1999. december 19-i választások eredménye

Pártok, választási blokkok	Listák			Egyéni választókerületek			Helyek össz.
	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Helyek száma	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Helyek száma	
Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja	16 196 024	24,78 (24,29)	67	8 893 547	13,73	46	113
Egység Régióközi Mozga- lom (MEDVEGY)	15 549 182	23,79 (23,32)	64	1 408 801	2,17	9	73
Haza – Egész Oroszország	8 886 753	13,59 (13,33)	37	5 680 339	8,77	31	68
Jobboldali Erők Szövetsége	5 677 247	8,68 (8,52)	24	2 027 334	3,13	5	29
Zsirinovszkij Blokkja	3 990 038	6,10 (5,98)	17	882 212	1,36		17
Jabloko Egyesülés	3 955 611	6,05 (5,93)	16	3 254 652	5,02	4	20
Kommunisták, Oroszország Dolgozói a Szovjetunióért	1 481 890	2,26 (2,22)		306 222	0,47		
Oroszországi Nők	1 359 042	2,07 (2,04)		337 392	0,52		
Nyugdíjasok Pártja	1 298 971	1,98 (1,95)		460 651	0,71	1	1
Otthonunk Oroszország	790 983	1,20 (1,19)		1 704 608	2,63	7	7
Nők Védelmének Oroszor- szági Pártja	536 022	0,81 (0,80)					
Orosz Községek Kong- resszusa és Jurij Boldirev Mozgalma	405 298	0,61 (0,61)		461 069	0,71	1	1
Sztálini Blokk – a Szovjet- unióért	404 274	0,61 (0,61)		64 346	0,10		
Polgári Méltóságért	402 754	0,60 (0,60)		147 611	0,23		
Összoroszországi Politikai Mozgalom a Hadsereg Támogatására	384 404	0,58 (0,58)		475 682	0,73	2	2
Béke. Munka. Május	383 332	0,57 (0,57)		124 509	0,19		
Andrej Nyikolajev tábornok és Szvjatoszlav Fjodorov akadémikus Blokkja	371 938	0,56 (0,56)		683 624	1,06	1	1
Béke és Egység Pártja	247 041	0,37 (0,37)		1 846	0,00		
Orosz Össznépi Szövetség	245 266	0,37 (0,37)		700 976	1,08	2	2
Orosz Szocialista Párt	156 709	0,24 (0,24)		664 777	1,03		
Orosz Ügy	111 802	0,17 (0,17)		92 765	0,14		
Oroszországi Konzervatív Mozgalom	87 658	0,13 (0,13)					
A Nép Összoroszországi Politikai Pártja	69 695	0,10 (0,10)					
„Szellemi Örökség” Össz- oroszországi Hazafias Poli- tikai Mozgalom	67 417	0,10 (0,10)		618 300	0,95	1	1
Oroszország Szocialista Pártja (SZPR)	61 689	0,09 (0,09)		30 085	0,05	1	1
Szociáldemokraták	50 948	0,08 (0,08)		18 618	0,03		
Orosz Ökológiai Párt „Cédrus”				114 941	0,18		
Orosz Hazafias Népi Mozgalom				10 481	0,02		
Orosz Párt				7 918	0,01		
Vállalkozók Orosz Konzer- vatív Pártja				2 647	0,00		
Önálló jelöltek (1143)				27 994 798	43,21	105	105
Mindegyik ellen	2 198 702	3,36 (3,30)		7 620 261	11,76		
Érvényes szavazatok	65 370 690		225	64 791 012		216	441
Összes szavazat	66°66'7°682						
Választásra jog. száma	108 073 956						
Vál. részvétel: 61,68 %							

1999-ben a választók végül 26 listára szavazhattak. A parlamenti küszöböt hat jelölőszervezet lépte át, amelyek együttesen megszerezték a leadott szavazatok 81,37 (az érvényes szavazatok 82,99) százalékát, a küszöb csökkentésére tehát nem volt szükség. Kiderült viszont, hogy a listák országos részében jelölhető számának 18 főre emelése nem volt szerencsés döntés. Az országos rész korlátozásának eredetileg az volt a célja, hogy ne vihessenek el minden helyet a pártok országos vezetői, és az 1995-ben bevezetett 12 fős limit ennek a célnak nagyjából meg is felelt, a megemelt limit azonban, ahogy azt éppen Zsirinovszkij Blokkjának esete be is bizonyította, kontraproduktívnak bizonyult. Zsirinovszkij Blokkja ugyanis 17 helyet szerzett, így mindegyiket az országos részben jelöltek kapták meg. A Jabloko 16 listás helyéből is csak azért juthatott négy hely a regionális csoportoknak, mert az országos részben csupán 12 főt jelöltek.

Az egyéni választókerületekben kilenc mandátumnak nem lett gazdája: nyolc hely azért maradt üresen, mert a legtöbb szavazatot a „mindegyik jelölt ellen” kapta (50., 87., 99., 108., 110., 162., 165., 210. számú választókerületek), Csecsenföldön pedig ebben az időben éppen háború folyt, ezért ott elmaradt a választás. 2000. március 26-án a megismételt választásokon nyolc hely gazdára talált, Csecsenföldön a 2000. augusztus 20-án tartott választás lett végül eredményes.

43. táblázat

A listás helyek elosztása

Pártok, választási blokkok	Szavazatok száma	Szavazatok %-ban	Helyek száma	Helyek %-ban	Eltérés %-ban
Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja	16 196 024	24,78	67	29,78	+5,00
Egység Régióközi Mozgalom (MEDVEGY)	15 549 182	23,79	64	28,44	+4,65
Haza – Egész Oroszország	8 886 753	13,59	37	16,44	+2,85
Jobboldali Erők Szövetsége	5 677 247	8,68	24	10,67	+1,99
Zsirinovszkij Blokkja	3 990 038	6,10	17	7,56	+1,46
Jabloko Egyesülés	3 955 611	6,05	16	7,11	+1,06
Összesen	54 254 855	82,99	225	100,00	17,01

44. táblázat

Parlamenti frakciók és képviselői csoportok az 1999-es választás után

Csoportok	Képviselők száma
KPRF frakció	86
Egység frakció	84
Haza – Egész Oroszország frakció	44
Jobboldali Erők Szövetsége frakció	32
Jabloko frakció	19
LDPR frakció	16
Népi Küldött képviselői csoport	62
Oroszország Régiói (Független Képviselők Szövetsége) képviselői csoport	44
Agrárpari képviselői csoport	42
Frakciókhoz és képviselői csoportokhoz nem tartozók	12
Összesen	441

Miután áttekintettük mind a négy vegyes rendszerben lebonyolított választást, és az utolsót a maga teljes folyamatában és részleteiben is végigkövettük, gyakorlatilag minden lényeges információ együtt van ahhoz, hogy ezek alapján érdemben összefoglaljuk és értékeljük a rendszer működésének tapasztalatait.

Mint láttuk, minden választáson felszínre került a rendszernek valamilyen gyengesége, de 2003-ig korrekciókat csak a listás részre vonatkozóan hajtottak végre. Mindazonáltal a listás rész technikailag jól működött. Az ötszázalékos küszöb alkalmazása haté-

konyan állta útját a parlament túlzott frakcionalizálódásának, és az 1995-ös választást leszámítva az elveszett szavazatok aránya is elfogadható mértékű volt. Az egyéni választókerületi rész szabályozása viszont nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Kiderült, hogy a pártok nem tudtak úgy meggyökeresedni a társadalomban, hogy elkötelezett szavazótáboruk legyen, és a választók pártszimpátia alapján szavazzanak az egyéni jelöltekre is. Az egyéni választókerületi jelöltek támogatásában a vélt vagy valós lokális érdekek és a személyes patrónus-kliens viszonyok kerekedtek felül. Az egyéni választókerületekben jellemzően helyi potentátok, a 90-es évek zavaros körülményei között lezajlott privatizációban ügyeskedéssel és spekulációval vagyontokat szerzett mágnessok küzdöttek a képviselői hely megszerzéséért, és zömmel olyanok, akiknek igen sok pénzt megért a vele járó mentelmi jog. Így szerzett képviselői helyet például Borisz Abramovics Berezovszkij, a jecini idők leggazdagabb és legbefolyásosabb oligarchája 1999-ben a Karacsáj-Cserkesz Köztársaságban, vagy Roman Arkagyjevics Abramovics a Czukcsi autonóm körzetben, hogy csak a legismertebbeket említsük. A kisemmizett, piramisjátékokban kifosztott, a fizetésükre vagy a nyugdíjukra hónapokig váró, a megtakarításaikat az óriási mértékű infláció és az 1998-as pénzügyi összeomlás miatt elvesztő kisemberek hamar átlátták, hogy mire megy ki a játék, és a mindegyik jelölt elleni szavazatukkal fejezték ki a politikusokkal szembeni bizalmatlanságukat. Ez, mint láttuk, több esetben is a választás eredménytelenségéhez vezetett. Egy kissé vulgáris, de a politikusokból kiábrándult, magukat becsapottnak érző emberek elkeseredettségét hűen tükrözö vicc szerint: „Ha a szavazólapon a »Mindegyik jelölt ellen« helyett a »Hogy dögnéltek meg, mocskos népség« szerepelne, az emberek 99 százaléka rá szavazna.”

Noha a pártlistákon indulók jó részéről is tudott volt, hogy politikai ambícióik legfőbb motivációját a mentelmi jog képezi, a választók a pártokat inkább a programjuk vagy a pártvezetők személye alapján ítélték meg, ami abban nyilvánult meg, hogy a pártok elutasítása mindig kisebb mértékű volt, mint az egyéni jelölteké (45. táblázat).

45. táblázat

Az elutasító szavazatok aránya

A választás éve	Mindegyik egyéni jelölt elleni szavazatok %-ban	Mindegyik jelöltlista elleni szavazatok %-ban
1993	16,33	4,22
1995	14,90	2,83
1999	11,76	3,36
2003	13,12	4,77

Vlagyimir Putyin a 2000-ben történt elnökké választása után radikális reformokat indított el a „szuverén demokrácia” vagy más kifejezéssel „irányított demokrácia” jegyében, amelyeknek egyebek közt része volt a központi hatalom megerősítése is. A saját régiójukban kiskirályokként viselkedő regionális kormányzók hatalmát jelentősen korlátozta: egyrészt megszüntette azt a gyakorlatot, hogy a kormányzók hivatalból tagjai a Szövetségi Tanácsnak (a parlament második kamarájának), ami a mentelmi jog elvesztését is jelentette számukra, másrészt a szövetségi körzetek létrehozásával és az élükre teljhatalmú elnöki megbízottak kinevezésével szorosabb ellenőrzés alá vonhatta őket. Miután Vlagyimir Putyin 2004-ben ismét nagy fölénnyel megnyerte az elnökválasztást, folytatta a centralizációs reformjait, és ezekhez illeszkedően sor került a választási rendszer megreformálására is.

Arról már szóltunk, hogy eltörölték a „mindegyik ellen” szavazás lehetőségét, de nem csak ennyi történt. A 2005-ben elfogadott új választási törvény megszüntette az egyéni választókerületeket, a 2007 decemberi választásokon már csak a pártok országos

listákra lehetett szavazni, és a pártok választási blokkot sem alkothattak. A párttörvényt már 2004-ben módosították, amellyel jelentős mértékben szigorították a politikai szervezetek pártként való bejegyzésének feltételeit. Egyebek közt a korábbi 10 000 helyett 50 000 főben határozták meg a bejegyzéshez szükséges minimális taglétszámot, és azt is feltételül szabták, hogy a pártnak a szövetségi szubjektumok többségében minimum 500, a többiben legalább 250 tagot számláló helyi szervezete legyen.

Hogy az egyéni választókerületek megszüntetésével a régiók ne maradjanak hozzájuk kötődő képviselők nélkül, a törvény kötelezővé tette a listákon legalább 80 regionális csoport kialakítását (időközben a szövetségi szubjektumok száma 85-re csökkent, és még további csökkenések várhatók), az országos részben jelölhetők számát három főre korlátozta, és a listára felvehető jelöltek számát 600 főre növelte. Újdonság az is, hogy azoknak a pártoknak, amelyek jelen voltak a leköszönő parlamentben, nem kell sem aláírásokat gyűjteniük, sem kauciót fizetniük, a többieknek viszont úgy kell összegyűjteniük a 200 000 érvényes aláírást, hogy egy szövetségi szubjektumból legfeljebb tízret vesznek figyelembe.

A parlamenti küszöböt hét százalékra emelték, de megmaradt a rugalmas jellege, vagyis ezt csak akkor alkalmazzák, ha legalább két párt átlépte, és együttesen megszerezték a szavazatok legalább 60 százalékát. Végül eltörölték a választási részvételre vonatkozó előírást is, ami azt jelenti, hogy a választás a megjelentek számától függetlenül érvényes.

Források

(A letöltések ideje: 2007. június–2008. június)

A Központi Választási Bizottság honlapja: <http://cikrf.ru/>

Az Állami Duma honlapja: <http://www.duma.gov.ru/>

Az alkotmány: <http://www.constitution.ru/index.htm>

A Választási Bizottság honlapja 2003: <http://gd2003.cikrf.ru/>

A 2002-es választási törvény: <http://newlist.ru/Detailed/2696.html>

A választójog alapvető garanciáiról és az Oroszországi Föderáció állampolgárainak a népszavazásokon való részvételéről szóló törvény:

<http://www.democracy.ru/library/laws/federal/bglaw/index.html>

Részletes egyéni választókerületi eredmények:

<http://gd2003.cikrf.ru/gd2003/etc/kniga1.xls>

A választási eredmények jegyzőkönyve: http://gd2003.cikrf.ru/etc/prot_fed_2003.doc

Listás mandátumok:

<http://gd2003.cikrf.ru/WAY/76799135/sx/art/76805049/cp/1/br/76799124>

Egyéni választókerületi képviselők: <http://gd2003.cikrf.ru/etc/protokol1.doc>

Megismételt és időközi választások: <http://gd2003.cikrf.ru/way/3A4BA095-B951-42F9-A8EB-913FCE88371D/obj/E1058C83-526A-431D-BEA0-D49A22661AD8.html>

A választójogosultak száma az előzetes nyilvántartás szerint:

<http://www.c-s-r.ru/rusinfo/glavnaya.htm>

Pártlisták, listavezetők:

http://gd2003.cikrf.ru/list_34/sx/SelectMode/none/branch_brn/1340712/gas_doc_obj/76215493.html

A jelöltek és a jelölések regisztrációs adatai:

http://www.vybory.izbirkom.ru/region/region/izbirkom?action=show&root=1&tvd=100100095619&vrn=100100095619®ion=0&global=1&sub_region=0&prver=0&pronetvd=null&type=220

A 2001-es párttörvény: http://www.rg.ru/oficial/doc/federal_zak/95_FZ.shtm

A párttörvény 2004-es módosítása: <http://www.rg.ru/2004/12/24/partii.html>

A Kprf családnévről: <http://www.rg.ru/2004/03/02/familiya.html>

A választási alapok: http://gd2003.cikrf.ru/gd2003/etc/form_20031118.xls

Egyéni jelöltek regisztrációjának törléséről: <http://www.carnegie.ru/ru/news/69148.htm>

A KPRF regionális csoportjai: <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/media/67916.htm>

A Rogyina regionális csoportjai: <http://www.rodine.ru/museum/r031021.html>

Az Egységes Oroszország regionális csoportjai:

<http://www.gazeta.ru/elections2003/info/54623.shtml>

Az LDPR regionális csoportjai: <http://www.gazeta.ru/elections2003/info/54670.shtml>

Választási archívum <http://www.fci.ru/WAY/203876.html>

Választási archívum <http://www.33333.ru/elections.php>

Választási archívum, az 1993-as választások

http://www.russiavotes.org/duma/duma_elections_93-03.php?S776173303132=68151854877c8729baaced9994491c0c

Választási archívum: <http://www.grankin.ru/archiv/index.htm>

Az 1993-as választások: http://www.geocities.com/capitolhill/2568/e_rde93r.html#1

Az 1993-as választások:

http://www.fci.ru/gdrf_1993_1/sx/art/290374/cp/1/br/290370/discart/290374 1993

1993-as választások, egyéni választókerületek:

http://www.fci.ru/gdrf_1993_1/sx/art/290371/cp/1/br/290370/discart/290371

Az 1995-ös választások: http://www.fci.ru/gdrf_1995_1.html

Az 1999-es választások:

http://ww.fci.ru/v_razreze_okrzhnyh_izbiratelbnyh_komissiy_1

A дума története, frakciók 1993–2006: http://www.duma.gov.ru/100let/4_2_1.html

Választási adatok, elemzések 1989-től: <http://www.nasledie.ru/vibor/index.shtml>

1989. október 27-i, az Oroszországi Népi Küldöttek Kongresszusának megválasztásáról szóló törvény: <http://wbase.duma.gov.ru/ntc/vdoc.asp?kl=8563>

Az 1993. szeptember 21-i 1400. számú elnöki rendelet:

<http://1993.sovnarkom.ru/TEXT/DOKUMENT/1400.htm>

Az 1993-as választást szabályozó 1993. október 1-i 1557. számú elnöki rendelet:

<http://e-lib.info/book.php?id=1150000015&p=8>

Az 1993-as választások szabályait pontosító 1993. november 6-i 1846. számú elnöki rendelet: <http://e-lib.info/book.php?id=1150000015&p=21>

Az 1995-ös választási törvény: <http://www.nasledie.ru/vibor/article.php?art=11>

Az 1999-es választási törvény: http://www.rg.ru/oficial/doc/vybor_99/121.htm

A listákra vonatkozó szabályok változásairól: Ljubarjev, A. E.: *Razbijenije partyijnovo szpizska na regionalnie gruppi: problemi tyerritorialnovo predstavitelyszto.*

http://www.mediapres.ru/journal_o_vyborah/arhiv/po_nomeram/5_2007/razbienie_partyijnogo_spiska_na_regionalnye_gruppy_problemy_territorialnogo_predstavitelstva/

Zsirinovszkij Blokkja 1999: http://www.grankin.ru/elections/block4/block4_08.htm

A 2005-ös választási törvény: http://www.cikrf.ru/law/2/zakon_51.jsp

Politikusok életrajzi adatai: <http://www.grankin.ru/dosye/bio2.htm>

Politikai viccek a választásokról: <http://izbiraem.ru/humour/i/14>

Az események krónikája napról napra 1985–2004:

<http://www.nasledie.ru/hronica/index.shtml>